Téma: **NEGYEDÉVES SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY –**

SZOCIÁLPOLITIKA

Időszak: *2014. első negyedév*

Dátum: *2014. március 28.*

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú szerződés teljesítésére készült

Tartalom

Vezetői összefoglaló 3

Az ágazat hazai programjának idősoros monitoringja 5

Társadalmi felzárkózás és szociálpolitika 5

Az elmúlt négy év felzárkózáspolitikai fejleményei 5

A társadalmi felzárkózás jelenlegi állapota 8

Társadalmi felzárkózás és szociálpolitika a közvélemény-kutatások fényében 9

Fogyatékosságügy 17

A ciklus fejleményeinek áttekintése 17

Közvélemény-kutatási elemzés 21

Aktuális ágazati események lakossági megítélése 25

Feltétel nélküli alapjövedelem 25

Szociális dolgozók bérezése 27

Közterületi ételosztás 30

Elemzés 32

Uzsoraprobléma 32

Az uzsoraprobléma elterjedtsége kvantitatív kutatásunk fényében 36

Vezetői összefoglaló

2014 első negyedéves szociálpolitikai tárgyú monitoring anyagában a társadalmi felzárkózás különböző aspektusaival, a fogyatékosságügy területén megtett kormányzati lépésekkel, valamint néhány aktuális szakpolitikai történés lakossági megítélésével foglalkoztunk. A szakpolitikai anyag a Megrendelő kérésére elsősorban a kormányzati ciklus fejleményeinek áttekintésére koncentrál, és nagy hangsúlyt fektet az ezen a területen elért kormányzati eredményekre, illetve társadalmi hatásuk felmérésére a közvélemény-kutatásokon keresztül.

Az elmúlt négy évben **a társadalmi felzárkózás területén tett kormányzati lépések**et alapvetően **pozitív**nak tekinthetjük, melyek **a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiában felvállalt komplex megközelítés elvét igyekeztek a gyakorlatban is érvényesíteni**, kiterjedve a koragyermekkori és oktatási esélyegyenlőség, a foglalkoztatás, a lakhatási problémák, az egészség és (kevésbé) a társadalmi tudatformálás területeire. **Ugyanakkor a társadalmi felzárkózás területén még van tennivaló**. Egyes felmérések szerint 2009 óta mind a szegénység, mind pedig a társadalmi egyenlőtlenség mértéke növekedett: 2013-ban a szegénység, illetve társadalmi kirekesztettség által érintettek aránya 33,5 százalék volt az Eurostat adatai szerint.[1] **A gyermekek** pedig **különösen nagymértékben kitettek a szegénység kockázatának**, ami a társadalmi egyenlőtlenségek továbböröklésének irányában hat. A kvantitatív kutatásban **megkérdezettek többsége a szegénység mértékének növekedését érzékelte a ciklus ideje alatt**, **és úgy vélte, hogy a kormányzat intézkedéseivel leginkább a felső társadalmi rétegeknek kedvezett**. A mért adatokat jelentősen árnyalja, hogy az ellenzéki szimpátiájú válaszadók elsöprő többsége viszonyult negatívan a kérdéshez, azaz **a politikai hovatartozás nagymértékben befolyásolta a válaszokat** és torzította az eredményt. Az eredmények is nyilvánvalóvá teszik ugyanakkor, hogy a társadalmi felzárkóztatás kapcsán megfogalmazott célkitűzések minél teljesebb körű megvalósításához további erőfeszítésekre lesz szükség a következő kormányzati ciklus során.

Kedvezőtlen helyzetet fest le az *Elemzés* c. fejezetben bemutatott **uzsorajelenség körbejárása** is. Kvantitatív felmérésünk alapján **a felnőtt magyar lakosság 7 százaléka személyes módon, egyötöde pedig személyesen vagy környezete révén érintett** az uzsorázás által. Az uzsora által érintettek markáns fiatal-középkorú profilja rajzolódott ki a felmérésből: **a 30-39 éveseknek közel egyötöde személyesen is érintett** a problémában!

Fogyatékosságügyben üdvözlendő fejleményeknek lehetünk tanúi az elmúlt négyéves kormányzati ciklusban. **Átalakult a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatási rendszere, melynek során az érintettek nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezése kapott hangsúlyt**. **Elkezdődött az ún. kiváltási folyamat**, melynek során a nagy létszámú

[1] http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps01&lang=en

bentlakásos intézményekből minőségileg más, közösségbe integrált lakhatási formákba kerülnek a fogyatékos személyek. Fontos fejlemény még **a támogatott döntéshozatal törvényi lehetőségének megteremtése**, valamint **a fogyatékos személyek juttatásainak emelése**. **A rokkantnyugdíjrendszer felülvizsgálata ugyan érdeksérelmekkel jár, azonban szükségszerű volt**. A folyamat mindazonáltal **nem volt elég átgondolt, amiből végrehajtási fennakadások és csúszások adódtak**.

A szakpolitikai tanulmány ezeken felül három aktuális szakpolitikai fejleménnyel is foglalkozott: ezek a feltétel nélküli alapjövedelem koncepciója, a szociális ágazatban dolgozók bérezése, valamint a közterületi ételosztás kérdéskörei voltak. A témákkal kapcsolatos lakossági attitűdöket közvélemény-kutatási kérdések segítségével mértük fel.

A feltétel nélküli alapjövedelem ötletével a megkérdezettek alig több mint harmada értett egyet, és jelenleg már a kezdetben a javaslat mellé álló baloldali pártok részéről sem érzékelhető annak támogatottsága. **Mindazonáltal** az azt kidolgozó munkacsoport **egy fontos problémára hívta fel a figyelmet: a magyar lakosság egy jelentős része** (a szakértői becslések szerint 350-615 ezer fő) **jelenleg teljesen ellátatlan**, semmilyen jövedelemmel nem rendelkezik. **A szociális szférában dolgozók bérezését a megkérdezettek háromnegyede elégtelennek tartotta**, **ugyanakkor** a márciusban bevezetett **bérpótlékról csupán alig több mint kétötödük értesült** már. **A közterületi ételosztás bizonyos helyszínekre korlátozásával a válaszadók többsége nem értett egyet**, és a meghatározó vélemény szerint azt egyáltalán nem kellene korlátozni.

Az ágazat hazai programjának idősoros monitoringja

Társadalmi felzárkózás és szociálpolitika

Az elmúlt négy év felzárkózáspolitikai fejleményei

A romapolitika területén számos előremutató kezdeményezésről, illetve korábbi jó gyakorlatok folytatásáról számolhatunk be az elmúlt négy év vonatkozásában. Magyarországi kezdeményezésre létrejött az Európai Unió romaügyi keretstratégiája, majd saját nemzeti stratégiánk, illetve annak monitoringrendszere is. Átalakításra került a nemzetiségi törvény, mely a korábbiaknál átláthatóbb viszonyokat teremt, de ugyancsak széles körben biztosítja a nemzetiségi jogokat, melyeket tovább bővítetett a választójogi törvény nemzetiségi képviseletre vonatkozó lehetősége is. Folytatódtak, illetve kibővültek a korábbiakban megkezdett gyerekesélyprogramok (Biztos Kezdet Gyerekházak), valamint az oktatási esélyegyenlőséget célzó programok és ösztöndíjak, ezenkívül számos foglalkoztatási programot is indított a kormányzat. Ezen főbb fejlemények mentén vesszük sorra a romapolitika elmúlt négyéves történéseit.

Romastratégia és keretmegállapodás

A magyar miniszterelnök és az Országos Roma Önkormányzat (ORÖ) elnöke 2011 májusában keretmegállapodást írt alá, melyben ambíciózus vállalásokat tettek a cigányság munkaerő-piaci, oktatási, szűrővizsgálatokon való fokozottabb részvétele érdekében a 2015-ig tartó időszakban.

A magyar EU-elnökség kezdeményezésére 2011 júniusában született meg az Európai Unió 2020-ig szóló első romastratégiája, melynek keretében a tagállamoknak el kellett készíteniük nemzeti stratégiáikat is. Ennek megfelelően készítette el a kormányzat a **Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiá**t, mely **három célcsoport – a romák, a gyermekek és a hátrányos helyzetű térségek lakói** – vonatkozásában az alábbi célok megvalósítását tűzi ki: a szegénységben élők arányának csökkentése, a szegénység újratermelődésének megakadályozása, illetve az esélyegyenlőség és a társadalmi összetartozás erősítése. A dokumentum **hat beavatkozási terület**et jelölt ki: **a gyermek jól-lét, az oktatás-képzés, a foglalkoztatás, az egészségügy, a lakhatás és a bevonás, szemléletformálás, diszkrimináció elleni küzdelem terület**é**t**. A stratégia szemléletmódjában **elsősorban szegénypolitikaként tekint a romapolitikára**, melynek kizárólagos roma fókuszát több civil szakértő is hiányolta, melyet ugyanakkor az EU-s keretstratégia is megenged. A kormányzat **a roma integrációt egyfajta horizontális elvként** szeretné megjeleníteni.

A stratégia intézkedési tervében foglaltak megvalósulását a szaktárca első ízben 2013 májusában tekintette át a kialakított ún. **programmonitoring** keretében, mely a stratégiában

foglalt intézkedések kétharmada esetében a terv szerinti haladást állapította meg. A következő beszámolóra a vizsgált időszakot követően, 2014 májusában kerül sor. Az előbb említett, nemzetközi elismerésben is részesült, indikátorrendszer mellett **a kormányzat a felzárkózáspolitika társadalomra való hatását is is vizsgálni fogja** idén, melynek módszertanát a TÁRKI alakította ki. E hatásvizsgálati módszerek mellett folyamatban van egy, **a Világbank és a KSH együttműködésével készülő, kistérségi szintű szegénység térkép** kialakítása is.

Gyerekesély és oktatási esélyegyenlőségi programok

A kormányzat által fenntartott ún. esélyegyenlőségi háló célja az, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok lehetőleg minden korosztályát elérjék, elősegítve oktatási, munkahelyi érvényesülésüket. Az esélyegyenlőségi célú fejlesztések már kisgyermekkorban elkezdődnek az ún. **gyerekesély programok** keretében, melyek jelenleg mintegy **20 ezer gyermeket érnek el** az ország leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben. Ezek keretében működnek a szintén már az előző kormányzati ciklusban útjára indított, mára emblematikussá vált **Biztos Kezdet Gyerekházak**, melyek **komplex szolgáltatásokat nyújtanak nem csak a gyermekek, hanem szüleik számára is**, ugyanis ezekbe a programokba a szülőket is bevonják. Először 2012-ben támogatta a kormányzat központi költségvetésből a gyerekházakat, 2013-ban pedig már 48 Biztos Kezdet Gyerekház 293 millió forint állami támogatásban részesült. A szaktárca szóbeli tájékoztatása alapján ezek számát a 2014-2020-as uniós költségvetési ciklusban 100-ra növelik, a leghátrányosabb helyzetű járásokat lefedve.

A korábbi oktatási ösztöndíjprogramok integrálásával 2011-ben jött létre az **Útravaló-MACIKA ösztöndíjrendszer**, melyben **hangsúlyos elvként jelenik meg az elvárt teljesítmény**. Ugyancsak tovább fut az **Arany János Program**, mely ugyancsak differenciált ösztöndíjtámogatást juttat a tehetséges, hátrányos helyzetű gyermekek számára. Ezen ösztöndíjprogramok mellett a kormányzat továbbra is támogatja az **Integrációs Pedagógiai Rendszer**t, pályázatokkal segíti elő **közoktatási intézmények esélyegyenlőségi alapú fejlesztései**t (az **Iskola-háló**, a **Tanoda** és a **Második esély típusú programok** támogatásával). A gyermekjóllét és az oktatás területén a kormányzat mintegy 75 milliárd európai uniós és hazai forrás felhasználásával támogatja az esélyegyenlőség megvalósulását a szaktárca beszámolója[2] szerint.

Mindemellett elkezdődött egy **közös gondolkodás az EMMI és a civil-szakértői szféra között az iskolai szegregáció csökkentése irányában** (az **Antiszegregációs Kerekasztal** csaknem havi szintű ülései révén). A kormányzat jól tette, hogy ebben a témában nem állt bele az – olykor politikai színezetet is kapó – vitába, és a közös cél, az integrált oktatás megvalósítása érdekében tárgyalópartnerként kezeli az elismert szakértőket.

[2] http://romagov.kormany.hu/download/b/54/80000/NTFS_eves_besz.pdf

Foglalkoztatási programok

Számos hazai, illetve EU-s forrásból megvalósuló **foglalkoztatási program**ot támogatott a kormányzat a hátrányos helyzetű emberek munkaerőpiacon való elhelyezkedésének támogatása érdekében. Ezek közül a legnagyobb volumenű egyértelműen a **közfoglalkoztatás** kibővült rendszere, mely az illetékes szaktárca becslései szerint tavaly 50 ezer roma foglalkoztatását is biztosította. Részben a közfoglalkoztatási programokhoz kapcsolódnak a hosszú múltra visszatekintő **Szociális Földprogramok**, melynek évről évre rendelkezésre álló forrásaiban ugyanakkor jelentős volatilitás volt megfigyelhető az elmúlt években. Ezenkívül szintén jelentős tömegeket érhet el a kormányzat a **Munkahelyvédelmi Akcióterv** által biztosított járulékkedvezmények révén, melyek a tartós munkanélküliek, illetve a szakképzetlenek foglalkoztatása után járnak a munkaadók számára. A romák által felülreprezentált, leghátrányosabb helyzetű térségeket érinti az ún. **szabad vállalkozási zónák** kialakítása, mely immáron több mint ezer települést érint, ahol a befektetők, illetve munkahelyteremtő vállalkozások adókedvezményekhez, valamint egyéb támogatásokhoz juthatnak. Különösen innovatív programnak tartjuk továbbá az ún. **Nő az esély program**ot, melynek során közel ezer roma nő kap szakképzést, majd munkát a szociális és gyermekjóléti rendszerben az idén augusztusig tartó időszakban, mely programnak a rendkívül alacsony szintű (mintegy 10 százalékos) roma női foglalkoztatottsági szint emelésén túl pozitív hozadéka lehet, hogy építi a roma közösségek és a szociális ellátórendszer közötti bizalmat. Az előbb felsoroltak mellett azonban számos más, elsősorban EU-s forrásból megvalósuló, a hátrányos helyzetűek munkaerő-piaci elhelyezkedését, illetve képzését célzó pályázat került meghirdetésre a ciklusban.

Telepprogram

2012-ben indult útjára az ún. **komplex telepprogram**, mely a stratégiában megfogalmazott **komplex beavatkozás elvén alapulva** a szegregált településrészeken (telepeken) élők számára **tanulási-, illetve munkalehetőségeket igyekszik nyújtani**, illetve **minél több szolgáltatás helyi igénybevételét elősegíteni a telepek rehabilitálása** mellett. A programban nagy **hangsúlyt kap az egyének humán fejlesztése**, melyet a helyi munkaerő-piaci igényeknek megfelelően próbálnak meg kialakítani. A program végrehajtását **koordináló Türr István Képző és Kutató Intézet** mindazonáltal több megkérdezett interjúalanyunk szerint sem képes teljes mérékben funkcióját ellátni, mellyel kapcsolatban egyik interjúalanyunk **személyi problémák**at emlegetett, és a továbbképzések, terepbejárások fontosságát emelte ki egy ilyen szakmai koordinációt végző szerv vonatkozásában.

Nemzetiségi jogok

2011-ben az Országgyűlés elfogadta az **új nemzetiségi törvény**t (2011. évi CLXXIX. törvény), mely már nem kisebbségekről, hanem nemzetiségekről szól, a szemléletváltást érzékeltetve. A szabályozás széles anyanyelvi, kulturális és oktatási jogokat biztosít a nemzetiségeknek, ugyanakkor az elmúlt húsz év visszaélései miatt fontos alapelvként jelenik meg, hogy csak

valós közösségi háttérre épülő nemzetiségi jogokat garantál. 2014-től már csak azokon a településeken lehet nemzetiségi választást tartani, ahol a legutolsó népszámláláson legalább harmincan az adott nemzetiséghez tartozónak vallották magukat és a névjegyzékben is szerepelnek. Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény **a nemzetiségi parlamenti képviselet megkönnyítése érdekében kedvezményes kvótá**ról rendelkezik, melynek alapján az országgyűlési mandátumot eredményező legkisebb szavazatszám negyedével már bejuthat nemzetiségenként egy képviselő, ennél kevesebb szavazattal pedig nemezetiségi szószólót delegálhat.

A társadalmi felzárkózás jelenlegi állapota

A kormányzati erőfeszítések ellenére **a szegénység és a társadalmi egyenlőtlenség mértéke az elmúlt négy évben számos kutatás szerint nőtt**. Miként azt a TÁRKI 2013-as tanulmánya[3] megállapítja, **2009 és 2012 között nőttek a jövedelmi egyenlőtlenségek** (az egy főre jutó jövedelmek legfelső és legalsó deciliseinek aránya 7,2-ről 9-re emelkedett), valamint **folytatódott a jövedelemeloszlás alsó szegmenseinek elszegényedése**. Azon a tendenciák felerősödésének lehetünk tanúi a tanulmány szerint, melyek „a társadalom szegmentálódására, a szegénységben és kirekesztettségben élők társadalmi-demográfiai profiljának mind élesebbé válására, valamint a szegénység és társadalmi kirekesztettség generációk közötti újratermelődésének felerősödésére utalnak."[4]

Ezeket a folyamatokat **tovább erősítették a jóléti rendszert**, főként a pénzbeli ellátásokat **érintő, 2009 óta megvalósult korlátozások** (pl. segélyplafon bevezetése, munkanélküli juttatások területén bekövetkezett időbeli, illetve összegszerű csökkentések), melyek elsősorban a legsérülékenyebb társadalmi csoportokat érintették.

Miként az az Eurostat adatsorából is kitűnik, **hazánkban 2009 óta minden évben növekszik a szegénységi kockázatnak kitett[5] népesség aránya**, és a legfrisebb, **2013**-as adatok szerint már a magyar lakosság **33,5 százalék**a van kitéve a szegénység vagy a társadalmi kirekesztettség kockázatának, míg az EU tagállamiban az átlagérték e tekintetben 24,8 százalék volt 2012-ben.

Az OECD legfrissebb, 2014 márciusában nyilvánosságra hozott jelentése[6] is a szegénységi helyzet romlását támasztja alá hazánkban az elmúlt időszak vonatkozásában (a gazdasági

[3] Szivós Péter – Tóth István György (szerk.) (2013): Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. TÁRKI monitor jelentések 2012. TÁRKI Zrt.
[4] u.o. 49.
[5] Vagyis akik esetében a következő három tényező közül legalább egy fennáll: relatív szegénység (legfeljebb a medián ekvivalens jövedelemek 60 százalékának felel meg jövedelme), súlyos depriváció (9 fogyasztási tétel alapján), a háztartásuk nagyon alacsony munkaintenzitású (ez az EU-s összehasonlításra alkalmas ún. laekeni indiktátor).
[6] http://www.oecd.org/els/soc/OECD2014-SocietyAtAGlance2014.pdf

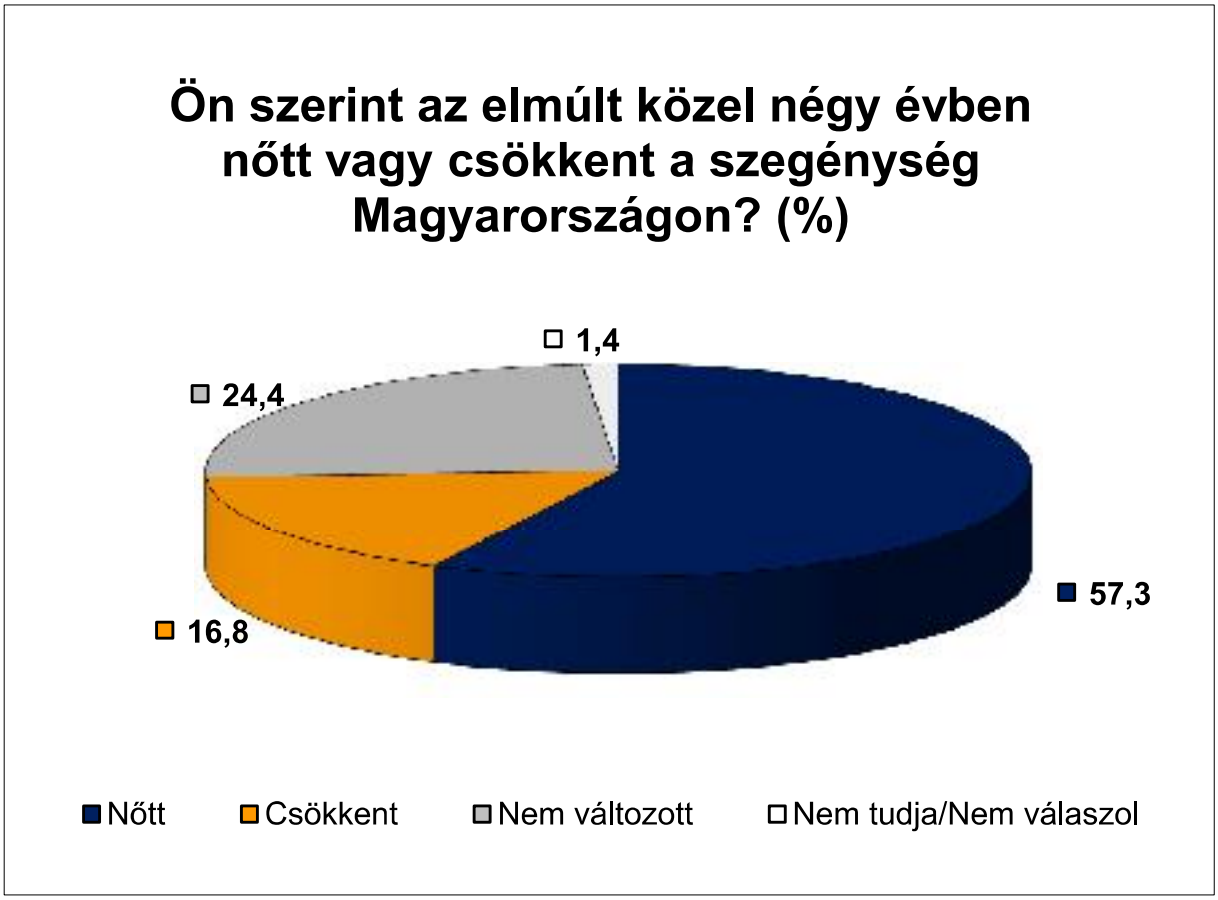
válság előtti **2007/2008-as adatokat összehasonlítva a válság utáni 2010/2011-es adatokkal**). **Az OECD adatai szerint hazánkban a jövedelmi egyenlőtlenségek nem változtak** a vizsgált időszakban (ellentétben az OECD tagállamainak többségével), és azok továbbra is az OECD-átlag alatt maradnak, továbbá **a relatív szegénység mértéke is** mérsékelten nőtt csak, és ugyancsak **az OECD átlaga alatt** marad. Ugyanakkor nem ennyire kedvező a helyzet, amennyiben a gyerekszegénység helyzetét nézzük. Habár az OECD szerint általánosságban megfigyelhető az, hogy a gyermekek szegénységi kockázata növekszik (az idősek mozgása pedig ezzel ellentétes), azonban **Magyarország** azon hat ország között van, amelyek esetében **különösen magas** (legalább 2 százalékpontos) **volt a növekedés a gyermekszegénység tekintetében**. A jelentés továbbá megállapítja, hogy – szemben a relatív szegénység viszonylag alacsony arányával – **rendkívül magas azok aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy nem engedhetik meg maguknak, hogy elegendő élelmiszert vegyenek**: **több mint háromtized**, szemben az **OECD 13,2 százalékos átlag**ával. A mért 30,6 százalékos arány ráadásul majdnem duplája a válság előtti adatoknak.

Az OECD jelentés **a jóléti kiadások jelentős csökkenésé**t állapítja meg továbbá Magyarország vonatkozásában **a válság kitörése óta** eltelt időszakban (23,1-ről 21,6 százalékra), ami **egyedül hazánkat jellemzi**, ugyanis a többi OECD tagország növelte szociális kiadásait ebben az időszakban (átlagosan 19,6-ról 21,9 százalékra). A jelentés szerint az OECD tagállamai a krízis negatív hatásainak csökkentése céljából 2007-2008-ban jelentősen növelték a szociális kiadásokat, míg 2009-2010-től csökkentést hajtottak végre. Ezzel szemben hazánkban a válság kitörésekor az akkori kormányzat a válság negatív hatásainak minimalizálása helyett még csökkentette is a jóléti kiadásokat, amik a jelenelgi ciklusban is tovább csökkentek.

Társadalmi felzárkózás és szociálpolitika a közvélemény-kutatások fényében

A Századvég telefonos kérdőíves közvélemény-kutatást végzett 2014. február 22-25. között, amelynek során 826 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt korú személyt kérdezett meg CATI módszerrel. Az elemzésben közölt adatok legfeljebb plusz-mínusz 3,8 százalékponttal térhetnek el a mintavételből fakadóan attól az eredménytől, amit az ország összes felnőtt lakosának megkérdezése eredményezett volna.

A megkérdezettektől legelőször azt kérdeztük meg, hogy **véleményük szerint hogyan alakult a szegénység mértéke a jelenlegi kormányzati ciklusban**. Ezek után **a kormányzat társadalmi felzárkózás területén megtett intézkedéseinek értékelésé**re kértük a válaszadókat, illetve arra is kíváncsiak voltunk, hogy szerintük **milyen társadalmi csoport helyzetén segített leginkább** a regnáló kormányzat. **Végül összességében a kormányzati szociálpolitika értékelésé**re kértük a megkérdezetteket.

A megkérdezettek jelentős többsége, **57,3 százaléka szerint az elmúlt négy évben nőtt a szegénység mértéke Magyarországon**. **16,8 százalék** volt azok aránya, akik **szerint csökkent**, és közel **egynegyed** (24,4 százalék) azoké, akik **szerint nem változott** hazánk szegénységi helyzete. A szegénység növekedését érző közhangulatot a fent említett felmérések is igazolják, melyek szerint az elmúlt időszakban Európa szegénységi térképén elfoglalt relatív pozíciónk is romlott.

Elsősorban a fiatalabbak érzékeltek szegénységnövekedést a jelenlegi ciklus időtartama alatt: a 30-39 évesek 64,2 százaléka, a 18-29 éveseknek pedig 58 százaléka vélte úgy, hogy növekedett az anyagi depriváció mértéke hazánkban. A 18-29 évesek mindazonáltal felülreprezentáltak voltak azok között is, akik szerint a szegénység csökkent az elmúlt évek során (22,9 százalékuk érzékelte ezt). Az 50 év felettiek pedig átlag feletti mértékben (az 50-59 évesek 31,3, a 60 éven felülieknek pedig 28 százaléka) válaszolták azt, hogy a szegénység mértéke nem változott az elmúlt négy évben.

A munkanélküli státusszal bírók különösen magas hányada, több mint **héttizede érzékelte a szegénység mértékének növekedését**, **de az aktív dolgozóknak is több mint háromötöde**. A tanulóknak több mint egyharmada, illetve a háztartásbeli státuszúaknak is 26,9 százaléka

viszont egyenesen az anyagi depriváció mértékének csökkenését tapasztalta az elmúlt négy év során.

Az iskolázottság nem mutatott szignifikáns összefüggést a kérdés megítélésével kapcsolatban, az anyagi helyzet mindazonáltal egyértelmű hatást gyakorolt a megkérdezettek véleményére. **A jó anyagi pozícióban lévők között egyenlő mértékű arányt képviseltek azok, akik szerint a szegénység mértéke nem változott, illetve azok, akik szerint növekedett** a jelenlegi kormányzati ciklusban (mindkét csoport 37,3 százalékot képviselt az anyagilag jól szituáltak között), és közel egynegyednyien érzékelték a szegénység csökkenését. **A rossz anyagi helyzetűeknek ezzel szemben több mint héttizede** (71,1 százaléka) **növekedést tapasztalt** az anyagi deprivációval érintettek tekintetében, 11,6 százalék változatlan állapotot tételezett, és 16,9 százalék volt azok aránya, akik szerint csökkenés következett be a szegények arányában.

A fővárosban élő megkérdezettek borúsabban látták az ország jövedelmi viszonyainak változását, mint a vidéken élők. **A budapestiek közel héttizede** (68,5 százaléka) **szerint nőtt** és csupán 5,6 százalékuk szerint csökkent a szegénység mértéke hazánkban a jelenlegi ciklus alatt. A vidéki városok lakóinak 57, míg a **községek** és tanyák válaszadóinak **51,4 százalék**a érzékelt növekedést a szegénység elmúlt négy évbeli alakulásában, és közel egyötödük (19,5, illetve 18,6 százalék) szerint csökkent annak mértéke.

Az **ideológiai orientáció és a pártpolitikai hovatartozás nagymértékben meghatározta a megkérdezettek valóságérzékelését**. A baloldali válaszadóknak több mint négyötöde (82,4 százaléka), a középen állóknak hattizede, míg a magukat jobboldalinak vallóknak csupán kevesebb, mint egyharmada tapasztalta a szegénység növekedését a jelenlegi ciklus időtartama alatt. Ugyanakkor ki kell emelni, hogy a jobboldali megkérdezetteknek is a legnagyobb része (36,4 százaléka) a szegénységi szint változatlanságát és nem annak csökkenését érzékelte.

A Fidesz szavazói körében csupán alig több mint egyötödöt (26,2 százalékot) tett ki azok aránya, akik szerint a szegénység mértéke növekedett Magyarországon, kétötödöt képviseltek azok, akik szerint az változatlan, és 31 százalékot, akik szerint egyenesen csökkent a szegénység mértéke a jelenlegi kormány regnálása alatt. Az ellenzéki pártok szavazói ennél jóval kritikusabbak voltak: az Összefogás pártjainak szimpatizánsai körében 81,5, az LMP támogatói között 71,7 százalékot, míg a Jobbik szavazói esetében héttizedet tett ki azok aránya, akik a szegénység növekedését tapasztalták az elmúlt években.

Arra a kérdésre, hogy a jelenlegi kormányzat ért-e el eredményeket a társadalmi felzárkózás ügyében, a válaszadók 44,6 százaléka igennel, közel fele, 49,3 százaléka pedig nemmel felelt. A megkérdezettek 6,1 százaléka nem tudta vagy nem szándékozott megítélni a kormányzat ez irányban kifejtett tevékenységét. **A jelenlegi eredmény jelentős javulást jelent a másfél évvel ezelőtt feltett ugyanilyen kérdésünkre adott válaszokhoz képest**. **2012 októberében** a válaszolók mindössze **30,6 százaléka ítélte meg pozitívan** a kormányzat társadalmi felzárkózás politikáját, és tízből hat megkérdezett úgy vélekedett, hogy a regnáló kormányzat nem ért el eredményeket ez ügyben. Ezt a jelentős megítélésbeli különbséget elkönyvelhetjük a kormány társadalmi felzárkózás érdekében tett lépéseinek, illetve nagyobb mértékű kommunikációs megjelenítésének eredményeként.

A társadalmi felzárkózás-politikáról **legpozitívabban** ennél a szakpolitikánál is **a 60 éven felüliek vélekedtek**: több mint a felük (51,7 százalékuk) szerint a regnáló kormányzat ért el eredményeket ezen a téren. Az átlagnál szkeptikusabb volt a 18-39 éves, valamint az 50-59 éves korosztály, amelyek körében azok voltak abszolút többségben, akik úgy vélték, hogy a jelenlegi ciklusban sem sikerült eredményeket elérni a társadalmi felzárkózás ügyében.

A háztartásbeli gazdasági státuszúak, valamint a nyugdíjasok viszonyultak a legkedvezőbben a kormányzati felzárkózás-politikához, **azonban a munkanélküliek** körében már kétharmados, de **az aktív keresők és a tanulók körében is több mint 50 százalékos volt azok aránya, akik szerint** a jelenlegi kormányzat **nem ért el eredményeket** ezen a téren.

A megkérdezettek lakóhelye is lényegesen differenciálta a kérdés megítélését. **A budapesti lakosok ebben a kérdésben is a legszkeptikusabbnak bizonyultak**: csaknem héttizedük szerint ebben a ciklusban sem sikerült eredményeket elérni, és csupán 25,9 százalék volt azok aránya, akik szerint igen. Ez egyébként régiós megoszlás alapján kirajzolódott: Közép-Magyarország válaszadói vélekedtek a legnegatívabban, bár budapesti társaiknál kevésbé negatívan, a kormányzati felzárkózás-politikáról. A vidéki városok lakói az átlagnak megfelelő pozíciót vettek fel válaszaikban, **míg a falun, illetve tanyán élők alapvetően pozitívan vélekedtek a kormányzat ezen a területen nyújtott teljesítményéről**. A községi lakosok 58,7 százaléka szerint a jelenlegi kormányzat ért el eredményeket a társadalmi felzárkózás ügyében, és csupán 36,1 százalék véleménye szerint nem számolhatunk be eredményekről.

Az anyagi helyzet döntően befolyásolta, hogy a válaszadók hogyan vélekednek a megfogalmazott kérdésről. **A jó anyagi helyzetűek hattizede szerint a jelenlegi kormány ért el eredményeket** a társadalmi felzárkózás ügyében, és csak 36,8 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy nem. A közepes anyagi helyzettel bírók körében még a felzárkózás-politikát eredményesnek ítélők voltak többségben az azt tagadókkal szemben, **míg az anyagilag rosszul szituáltak körében** már messze a kormányzat ez irányú tevékenységéről **negatívan nyilatkozók voltak többségben** kétharmad-egyharmad arányban.

A **pártpolitikai hovatartozás** az e szakpolitikai területen nyújtott kormányzati tevékenységről alkotott **véleményeket** is **számottevően befolyásolta**. A kormánypárt szavazóinak háromnegyede eredményesnek látja a kormányzat felzárkózás-politikáját, és csupán alig egyötödük nyilatkozott úgy, hogy az eredménytelen. Az ellenzéki pártok szimpatizánsai körében azok voltak többségben, akik szerint a regnáló kormánynak nem sikerült eredményeket elérnie a társadalmi felzárkózás területén. A Jobbik szavazóinak 56,6 százaléka, az Összefogásban résztvevő pártok támogatóinak négyötöde, míg az LMP szimpatizánsainak 84,8 százaléka találta eredménytelennek a kormány ez irányú tevékenységét.

A megkérdezettek döntő többsége, **61,4 százaléka úgy vélte, hogy a regnáló kormányzat intézkedései a felső társadalmi rétegbe tartozók helyzetén segítettek leginkább**. **Csupán 13,2 százalék gondolja azt, hogy a kormányzat a** – kommunikációjában felvállalt – **középső rétegek pozícióba hozását segítette volna elő** az elmúlt négy év során, és **7,3 százalék** volt azok aránya, akik **szerint** kifejezetten **az alsó társadalmi státuszúakon segített leginkább** a regnáló kormány. **12,6 százalék szerit mindegyik réteg helyzetét** egyaránt **javította**, és **3,1 százalék** vélekedett úgy, hogy **egyik** társadalmi réteg pozíciója **sem** javult jelen kormányzati ciklus során. A megkérdezettek 2,5 százaléka nem tudott vagy nem szándékozott válaszolni.

A legfiatalabb korosztály volt a talán legkevésbé kritikus a kormányzati intézkedések társadalmi hatását tekintve. A 18-29 évesek felülreprezentáltak voltak azok között, akik szerint a kormányzat az alsó, illetve a középső rétegeknek kedvezett leginkább, és alig 2 százalékuk vélte úgy, hogy a kormányzati politika egyik társadalmi réteg helyzetén sem javított. A 30-39 éveseknek ezzel szemben alig több mint egytizede vélte úgy, hogy a kormány az alacsony, illetve közepes társadalmi státuszúakon segített, és közel héttizedet tett ki köztük azok aránya, akik szerint az intézkedések a felső osztályok pozícióját javították csak. A 40-49 évesek között voltak a legkevesebben azok, akik szerint a kormány egyértelműen a felső rétegeknek kedvezett, de még körükben is abszolút többségben voltak az ezen a véleményen lévők. A 40-49 éves korosztályban ugyanakkor 22,9 százalék úgy vélte, a bevezetett intézkedések minden társadalmi réteg helyzetén javítottak.

A tanuló státuszú megkérdezettek felülreprezentáltak voltak azok között, akik szerint a kormányzat a középső rétegek helyzetbe hozását segítette elő, illetve azok között is, akik szerint a foganatosított intézkedések minden társadalmi csoport számára egyaránt előnyösek voltak. A háztartásbeliek közel egynegyede szerint a kormány az alsó társadalmi státusszal bírók pozícióján javított leginkább, mindazonáltal e véleményt a más gazdasági státuszú válaszadók kevésbé osztották. Óvatosságra int ugyanakkor, hogy **az aktív keresők** mind azok között **felülreprezentáltak voltak, akik szerint a felső társadalmi rétegeknek kedveztek a kormányzati intézkedések** (64,2 százalékuk vélte így), mind pedig azok között, akik szerint azok egyik társadalmi csoport pozícióján sem javítottak (4,9 százalék szerint). Az aktív keresők akár sérelemként is felfoghatják, hogy a kormányzat a körükben csupán kis csoportot képviselő felső rétegek számára kedvező intézkedéseket hoz.

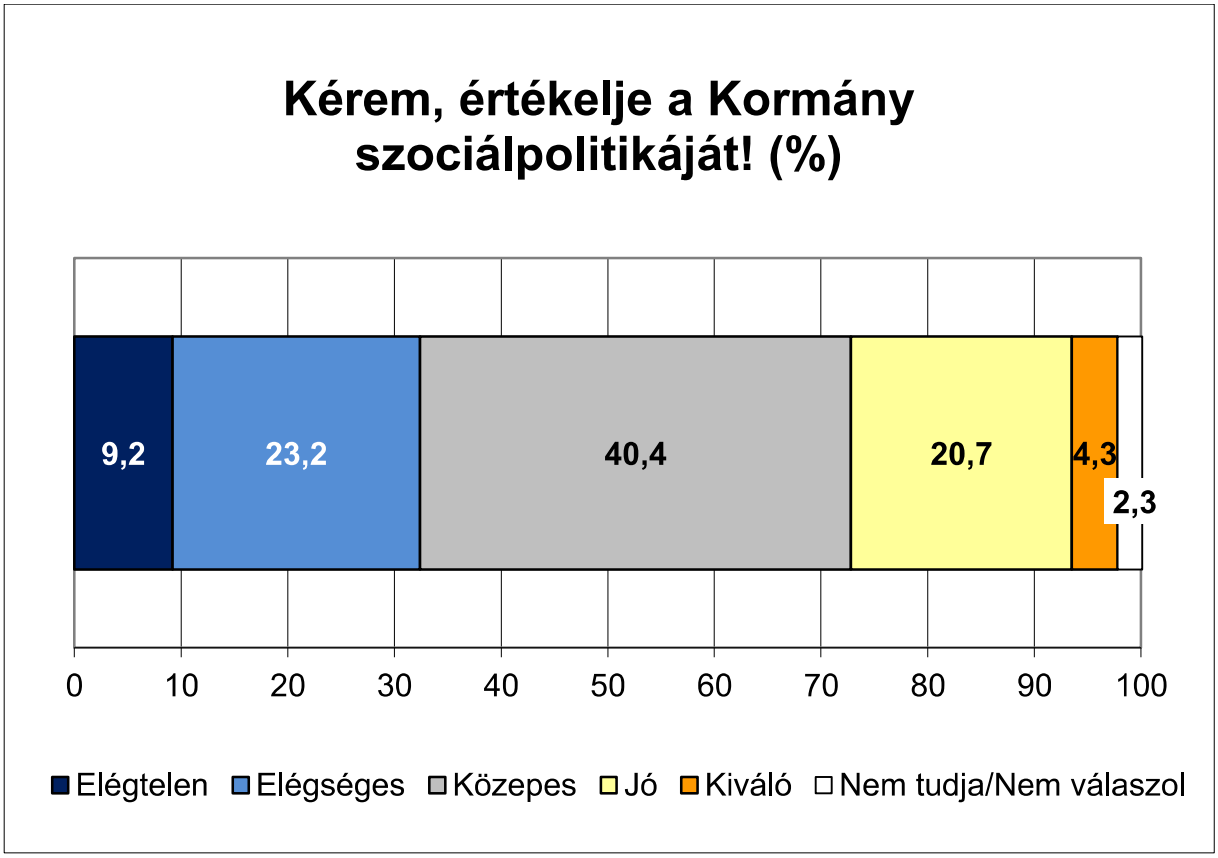
Erre utal egyébként az is, hogy **a kormányzati intézkedéseket a felső rétegek számára kedvezőnek titulálók között felülreprezentáltak voltak a szakiskolai végzettséggel rendelkezők** (kétharmaduk ezt a válaszlehetőséget jelölte meg), **illetve a rossz anyagi pozícióban lévő megkérdezettek**. A rossz anyagi helyzetűeknek több mint héttizede (71,4 százaléka) nyilatkozott úgy, hogy véleménye szerint a kormány a felső társadalmi rétegeknek kedvez, de valamelyest felülreprezentáltak voltak azok között is, akik szerint az alsó társadalmi státuszúak is jobb helyzetbe kerültek (8,3 százalék vélte így). Ezzel szemben az anyagilag jól szituált megkérdezetteknek alig több mint kétötöde (42,1 százaléka) tapasztalta a felső rétegek kormányzati preferálását, ellenben minden más válaszkategória esetében felülreprezentáltak voltak. A közepes anyagi pozícióban lévők többnyire az átlag válaszadó pozícióját vették fel.

A megkérdezettek lakóhely szerinti megoszlása kevésbé befolyásolta a kérdés megítélését: mind a budapesti, mind pedig a vidéki városi, falusi lakosok több mint hattizede úgy gondolta, hogy a kormány elmúlt négy évben bevezetett intézkedéseivel alapvetően a magas társadalmi státuszúaknak kedvezett. A fővárosi válaszadók ugyanakkor felülreprezentáltak voltak azok között, akik szerint az elmúlt évek a középső pozícióban lévők helyzetén lendítettek leginkább, de azok között is, akik szerint alapvetően egyik társadalmi réteg pozíciója nem változott. A falun élők ugyanakkor háromszor annyian (mintegy 16,3 százalék) válaszolták azt, hogy szerintük a kormányzat minden társadalmi réteg helyzetén javított, mint a budapestiek.

Az ideológiai, valamint pártpreferencia ennek a kérdésnek a megítélését is döntően meghatározta. Ugyan minden megkérdezetti szegmensben alapvetően azok voltak (relatív vagy abszolút) többségben, akik a felső társadalmi rétegek pozíciójának javulását tapasztalták az elmúlt négy évben, ugyanakkor azt tapasztalhatjuk, hogy míg a jobboldali válaszadóknak 38,5 százaléka, az ideológiai skála közepén állóknak több mint kétharmada, addig a baloldali ideológiai önbesorolású megkérdezetteknek már csaknem kilenctizede értett egyet ezzel az állítással.

A kormánypárt szavazóinak 34,6 százaléka vélte úgy, hogy a jelenlegi ciklus intézkedéseinek hatására leginkább a felső társadalmi státuszúak helyzete javult, ugyanakkor az ellenzéki pártok szimpatizánsai ennél sokkal kritikusabbak voltak: a Jobbik támogatóinak több mint háromnegyede, az LMP szavazóinak négyötöde, az Összefogás pártjainak szimpatizánsai körében pedig 83,2 százalék volt a kormányzati politikát alapvetően elitbarátnak titulálók aránya. A Fidesz szavazóinak pozitív hozzáállása abban is tükröződik, hogy háromtizedük szerint a kormányzati politika minden társadalmi réteg számára javulást hozott, továbbá közel egyötödük szerint az a középső társadalmi rétegek pozíciójában hozott pozitív változást.

Látható tehát, hogy a megkérdezettek többsége – **még a Fidesz szavazóinak is relatív többsége – úgy érzékelte, hogy a kormányzati politika érdemben csak a felső társadalmi rétegek pozícióját tekintve hozott pozitív változást**, amit a válaszadók többsége nem érez a saját bőrén, így elkötelezettségét nem, legfeljebb elitellenességét növelheti tovább.

A válaszadók relatív többsége, több mint kétötöde szerint a kormányzat szociálpolitikája egy ötfokú skálán közepesre értékelhető. Ezen felül **azok voltak többen, akik szerint az elégséges vagy elégtelen** (a válaszadók 23,2, illetve 9,2 százaléka szerint) minősítésű, és a **megkérdezettek egynegyede értékelte a kormányzati szociálpolitikát jó** (20,7 százalék)

vagy kiváló osztályzatot érdemlőnek (4,3 százalék). 2,3 százalék volt azok aránya, akik nem tudták vagy nem akarták azt minősíteni.

A 40 év feletti megkérdezettek az átlagosnál pozitívabban értékelték a kormányzati szociálpolitikát, és különösen a 60 év felettiek helyeselték azt (az átlagnak megfelelő 2,87-es osztályzat felett 3,07-re értékelve a kormányzat ez irányú teljesítményét). Gazdasági státusz alapján **a háztartásbeliek, a nyugdíjasok, valamint a tanulók értékelték átlagon felülinek** a kormányzat e területen megtett intézkedéseit, viszont **kritikusabbak voltak a munkanélküli vagy segélyből élő megkérdezettek, illetve az aktív keresők.**

A budapesti válaszadók voltak ennél a kérdésnél is a legkritikusabbak (2,59-es átlagértékkel), a községi, illetve tanyán élő megkérdezettek pedig az átlagnál jobbra (átlagosan 3,14-re) értékelték a kormányzati szociálpolitikát. Átlag feletti osztályzatot adtak továbbá az Észak-Alföldön, Észak-Magyarországon, illetve Dél-Dunántúlon élők, vagyis pont azokon a területeken volt kevésbé negatív a kormány e téren nyújtott teljesítménye, amelyek a legjelentősebb szociálpolitikai beavatkozást igénylik (az országos átlagnál alacsonyabb jövedelmű, végzettségű és foglalkoztatottságú területek lévén).

A jó anyagi pozícióban lévők lényegesen kedvezőbben ítélték meg a kormányzat szociálpolitikai ténykedését, mint az anyagilag rosszul szituált válaszadók. A jó anyagi helyzetűek 3,34-es átlagosztályzatot adtak, míg a rossz anyagi pozícióban lévők csupán átlagosan 2,52-es osztályzatra értékelték az elmúlt négy év szociálpolitikáját.

A Fidesz szimpatizánsai ennél a kérdésnél is a többieknél pozitívabban értékelték a kormányzati teljesítményt: míg a kormánypárt szavazói 3,5-ös átlagosztályzatot adtak, addig az ellenzéki pártok támogatói 2,3 körüli átlagértéket ítéltek meg a ciklus szociálpolitikai teljesítményére.

Fogyatékosságügy

A ciklus fejleményeinek áttekintése

A fogyatékosságügy területén **számos pozitív fejlemény**nek lehetünk tanúi (a **szemléletformáló kampányok**tól, **a fogyatékos személyek ellátásainak emelésé**n túl, a **fogyatékosság** nemzetközi kötelezettségeinknek megfelelő **újradefiniálásá**ig), melyek közül azonban terjedelmi korlátok miatt csupán négy nagyobb témával, a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásával, az ún. kiváltási folyamattal, a rokkantnyugdíjazás rendszerének átalakításával, valamint a támogatott döntéshozatal intézményével foglalkozunk.

Megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása

A fogyatékosságügyben talán a foglalkoztatási programok tekintetében történt a legnagyobb előrelépés a megváltozott munkaképességű, illetve fogyatékos emberek helyzetében. Jelentős fejlemény, hogy **2013. január 1-jétől átalakult a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatási rendszere**, melynek alapelvévé vált, hogy a megváltozott munkaképességűek a képzettségüknek és egészségi állapotuknak megfelelő munkához jussanak, és **lehetőség szerint a nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedésük valósuljon meg** idővel. Az új támogatási rendszer vélhetően orvosolja az ÁSZ jelentésében[7] is feltárt hiányosságokat – pazarló működés, mely nem segítette elő a megváltozott munkaképességűek növekvő munkaerő-piaci részvételét, illetve rehabilitációját. A rendszer **átláthatóbb lett**: azonos fogyatékosságú emberek után a munkáltatók azonos támogatásban részesülnek, illetve csak az akkreditációval rendelkező vállalkozások részesülhetnek állami támogatásban. A munkaadók két foglalkoztatási formát vállalhattak: **a tartós és a tranzit foglalkoztatást**, az előbbit a nem rehabilitálható foglalkoztatottak esetén, az utóbbit pedig azok esetében alkalmazzák, akik rehabilitációt követően kikerülhetnek a nyílt munkaerőpiacra.

Az akkreditációval rendelkező vállalkozásoknál mintegy 30 ezer ember foglalkoztatását, Rehabilitációs kártyával pedig további 22 ezer megváltozott munkaképességű és fogyatékos személy foglalkoztatását támogatja a kormányzat a szaktárca számításai szerint. **Összesen mintegy 60 ezer megváltozott munkaképességű személy foglalkoztatása valósul meg állami támogatással, mely 2010-hez képest** tekintélyes, mintegy **15 ezres növekmény**t jelent. Ugyanakkor 2011-ben még a mintegy 767 ezer megváltozott munkaképességű ember alig több mint 18 százaléka, csupán 139 ezer fő volt foglalkoztatott, és további 46 ezer fő munkanélküli, mely területen még van tennivaló. Említés szintjén felsorolunk néhány, az elmúlt négy év során megvalósult megváltozott munkaképességűeket érintő foglalkoztatási programot, az előbb említett Rehabilitációs kártyán, illetve az akkreditációs foglalkoztatók támogatásán túl.

- 2015. június végéig tart az az Új Széchényi Terv keretében, mintegy 11,7 milliárd forintból megvalósuló program, mely körülbelül 10 ezer megváltozott munkaképességű személy rehabilitációját, illetve nyílt munkaerőpiacra jutását valósítja meg.
- A Rehabilitáció-Érték-Változás (RÉV) elnevezésű, három állami cégnél (FŐKEFE, KÉZMŰ, ERFO) megvalósuló, 5 milliárd forint EU-s forrásból megvalósuló projekt ötezer megváltozott képességű és fogyatékossággal élő személy kompetencia-felmérését, illetve háromezer érintett egyéni képzését valósítja meg.

[7] http://www.asz.hu/jelentes/12112/jelentes-a-megvaltozott-munkakepesseguek-foglalkoztatasa-koltsegvetesi-tamogatasi-rendszerenek-es-a-tamogatasok-hasznosulasanak-ellenorzeserol/12112j000.pdf

- Egy 1,2 milliárd forint keretösszegű pályázat autisták és más megváltozott munkaképességű személyek életminőségének javítását célzó hálózat kiépítését és foglalkoztatásuk elősegítését célozza.
- Mintegy 2,2 milliárd forintból valósul meg az az EU-s forrású pályázat, mely a megváltozott munkaképességű személyek tranzit foglalkoztatásának hatékonyságának növelését tűzi ki célul.
- Több minisztériumi költségvetésből finanszírozott foglalkoztatási program, például egy tavaly, mintegy 620 millió forintos keretösszeggel meghirdetett, megváltozott munkaképességű munkavállalók rehabilitációs foglalkoztatása céljából új munkahelyek létrehozását, valamint meglévő munkahelyek átalakítását célzó pályázati kiírás, vagy egy bér- és járulékköltségeket fedező 326 millió forintos pályázat. A listát hosszasan bővíthetnénk, számos megváltozott munkaképességűek nyílt munkaerő-piaci elhelyezését célzó pályázati kiírás jelent meg az elmúlt négy év során.

Kiváltási folyamat

A kormányzat **2011 márciusában alkotta meg „a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról" szóló 2011-2041 évre elkészített stratégiát**, mely **kisebb létszámú, lakókörnyezetbe integrált és az öngondoskodásra való képességre épülő szolgáltatási rendszer (támogatott lakhatás) létrehozását célozza**. A stratégia a kiváltási folyamatot az ún. **normalizáció elvére építi**, ami a lakhatás és a napközbeni tevékenységek színterének szétválasztását, az átlagos, „normális" életkörülmények megteremtését jelenti. A stratégiában meghatározottak értelmében továbbá kidolgozásra került a támogatott lakhatás szakmai tartalma, és törvényben rögzítésre került, hogy **2013. január 1-jét követően** fogyatékos, pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek intézményi ellátása céljából **új férőhelyet nagy létszámú intézmény átalakítása esetén csak támogatott lakhatás, új intézmény létrehozása esetén pedig csak maximum 12 fős lakóotthoni formában lehet létrehozni.**

A kiváltási folyamat közel száz szociális intézményt és mintegy 12 ezer férőhelyet fog érinteni, ám **első körben hat intézmény kiváltási folyamata valósul meg, mintegy 6 milliárd forint felhasználásával**, melyekkel kapcsolatos kivitelezési munkálatok 2013 nyarán elkezdődtek. Az infrastrukturális fejlesztések mellett a projekt során mindazonáltal a **humánerőforrás fejlesztésére is sor kerül**, melynek során **a lakók komplex szükségletfelmérése valósult meg**, illetve az e célra kiképzett **107 mentor a lakók és a gondozók felkészítését végzik el.**

A folyamat megkezdését, valamint kilátásba helyezett folytatását a következő uniós költségvetési ciklusban, rendkívül üdvözlendőnek tartjuk, hiszen ezáltal a szakellátásban résztvevő **fogyatékos személyek életminősége nagymértékben javulhat, valódi integrációjuk valósulhat meg a helyi közösségekben**. Az eddigi tapasztalatok alapján

mindazonáltal **több figyelmet érdemes fordítani a helyi lakosság tájékoztatására** is, ugyanis a közvélemény-kutatásunkból is kirajzolódó kedvező lakossági megítélés elégtelen információk, politikai agitáció révén könnyedén megfordulhat (lásd szilvásváradi eset).

Rokkantnyugdíjrendszer átalakítása

A kormányzat egy hosszú idő óta tabu témának számító kérdés megoldására is kísérletet tett azzal, hogy **átalakította a rokkantnyugdíjazás rendszerét**. **2012. január 1-jétől** már csak **rehabilitációs és rokkantsági ellátást lehet kapni**, előbbit azoknak, akiknek foglalkoztathatósága rehabilitáció révén helyreállítható, akiknél ez nem javasolt, továbbra is a rokkantsági nyugdíjnak megfelelő összegű rokkantsági ellátást kapnak. A **jogosultságok felülvizsgálatá**t a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal koordinálásával a rehabilitációs szakigazgatási szervek végzik, a korábbiaktól eltérően **nem az egészségkárosodás mértékét, hanem a megmaradt munkaképességet vizsgálva**, ugyanakkor figyelembe veszik az érintett szociális helyzetét és munkaerő-piaci lehetőségeit is.

A felülvizsgálatok miatt sok bírálat érte a kormányzatot, ami érthető is egy ilyen nagy érdeksérelmet okozó területen. A döntéshozó ugyanakkor **bizonyos kompenzáló lépéseket is** tett: egyrészről az ily módon a rokkantsági rendszerből kikerülők számára is szólnak a megváltozott munkaképességűeknek meghirdetett foglalkoztatási programok, illetve a Rehabilitációs kártya. Másrészről a kormányzat szerencsésen revideálta az álláspontját a rokkantsági ellátásban részesülő özvegyek nyugdíja esetében, illetve a rehabilitációs ellátás melletti munkavégzést tekintve, (az Alkotmánybíróság döntésének megfelelően) korlátozottan lehetővé téve az amelletti munkavégzést.

Ugyanakkor **a felülvizsgálatok** a tervezetthez képest jelentősen **megcsúsztak**, melyek az alapvető jogok biztosának 2014. januári közleménye[8] szerint „a jogszabály szerint előírt 60 nap helyett átlagosan fél évet, de sok esetben akár egy évet" is igénybe vett, mely súlyos terhet rótt az érintett egészségkárosodott emberekre. Mindez **a megváltozott munkaképességű emberek állapotának felmérését végző intézményrendszer nem kellő felkészítettségének köszönhető az ombudsman szerint**, annak ellenére, hogy a kormányzat 2013-ban bővítette a felülvizsgálatot végzők létszámát. Ugyanakkor az is igaz, hogy **csökkent az új igénylések száma** (a szaktárca tájékoztatása szerint még 2009-ben 71 ezer, addig 2013-ban már csak 38 ezer új felülvizsgálatra került sor), **és csökkent az elutasítások aránya is**, mely a funkcionális működés irányába mutat.

Támogatott döntéshozatal

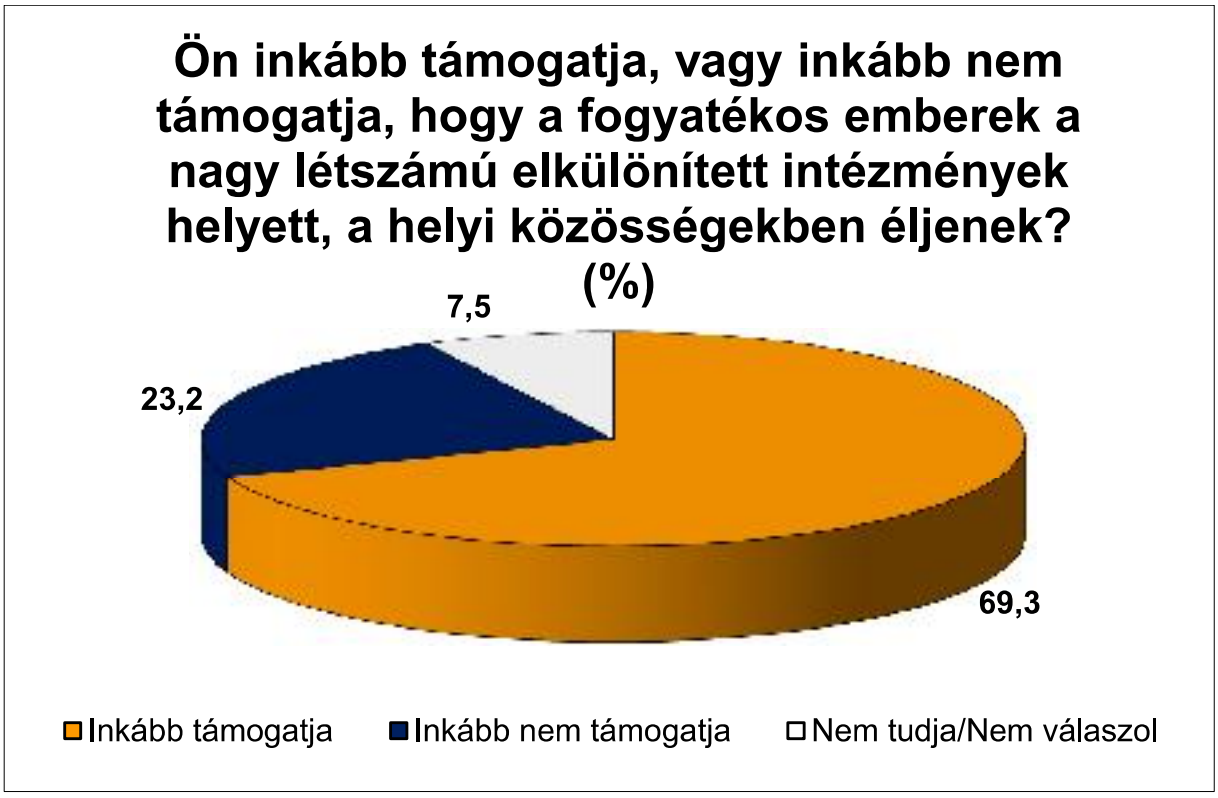
2013 októberében elfogadásra került a támogatott döntéshozatalról szóló törvény, mely a 2006-os fogyatékosságügyi **ENSZ egyezményben rögzített kötelezettségünknek megfelelően** a helyettes döntéshozatali eszközökről (gondnokság) a támogatáson alapuló

[8] http://www.ajbh.hu/kozlemenyek/-/content/10180/1/az-ombudsman-a-megvaltozott-munkakepessegu-emberek-elhuzodo-felulvizsgalatarol

eszközök használata felé való elmozdulást jelenti, melynek során a fogyatékos személy megőrzi cselekvőképességét. A polgári jogi szabályok ez irányú felülvizsgálatára korábban az ENSZ is felszólította Magyarországot. Az új Polgári Törvénykönyv kimondja, hogy a cselekvőképesség korlátozására csak akkor kerülhet sor, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon nem biztosítható. Önmagában a belátási képesség csökkenése nem elegendő ok a cselekvőképesség korlátozásához, hanem az **érintett személy egyéni, családi körülményeit is figyelembe kell venni a bírónak döntése meghozatalakor, aki a cselekvőképességet csak meghatározott ügycsoportok tekintetében korlátozhatja**. A részletszabályokat kifejtő törvényi szabályozás értelmében **a támogatott döntéshozatal során egy vagy két, a támogatottal bizalmi viszonyban álló személy segítséggel látja el** az ítélőképességében korlátozott személyt **döntései meghozatalában**, mely egy minőségileg más helyzetet hoz létre a korábbiakhoz képest.

Közvélemény-kutatási elemzés

A Századvég telefonos kérdőíves közvélemény-kutatást végzett 2014. február 22-25. között, amelynek során 826 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt korú személyt kérdezett meg CATI módszerrel. Közvélemény-kutatásunk során az egyik legfontosabb, koncepcionális jelentőségű ügynek, **a kiváltási folyamatnak, valamint egy összefoglaló kérdés segítségével a kormányzat fogyatékosságügy területén nyújtott teljesítményének a lakossági megítélésé**t szerettük volna felmérni.

Fenti kérdésünkkel annak a meglehetősen összetett, kormányzat által is támogatott folyamatnak a társadalmi megítélését szerettük volna feltérképezni, melynek lényege, hogy a nagy létszámú, bentlakásos intézményekben élő fogyatékos személyeket kisebb lakhatási formákban helyezik el, melyekben a normális élethez hasonló életfeltételeket igyekeznek teremteni számukra, a helyi társadalomba integrált módon. Ennek a folyamatnak a rendező elvével, a helyi közösségekbe történő integrálással, **a megkérdezettek döntő hányada, csaknem héttizede egyetért**. **23,2 százalék volt azok aránya, akik inkább nem támogatják** ezt a folyamatot, és **7,5 százalék** volt azok aránya, akik **nem szerettek volna vagy nem tudtak véleményt nyilvánítani** a kérdésről. Úgy gondoljuk, hogy ez a nagymértékű támogatottság **ösztönző erővel bírhat a kormányzat számára, hogy megkezdett tevékenységét folytassa, kiterjessze a továbbiakban**.

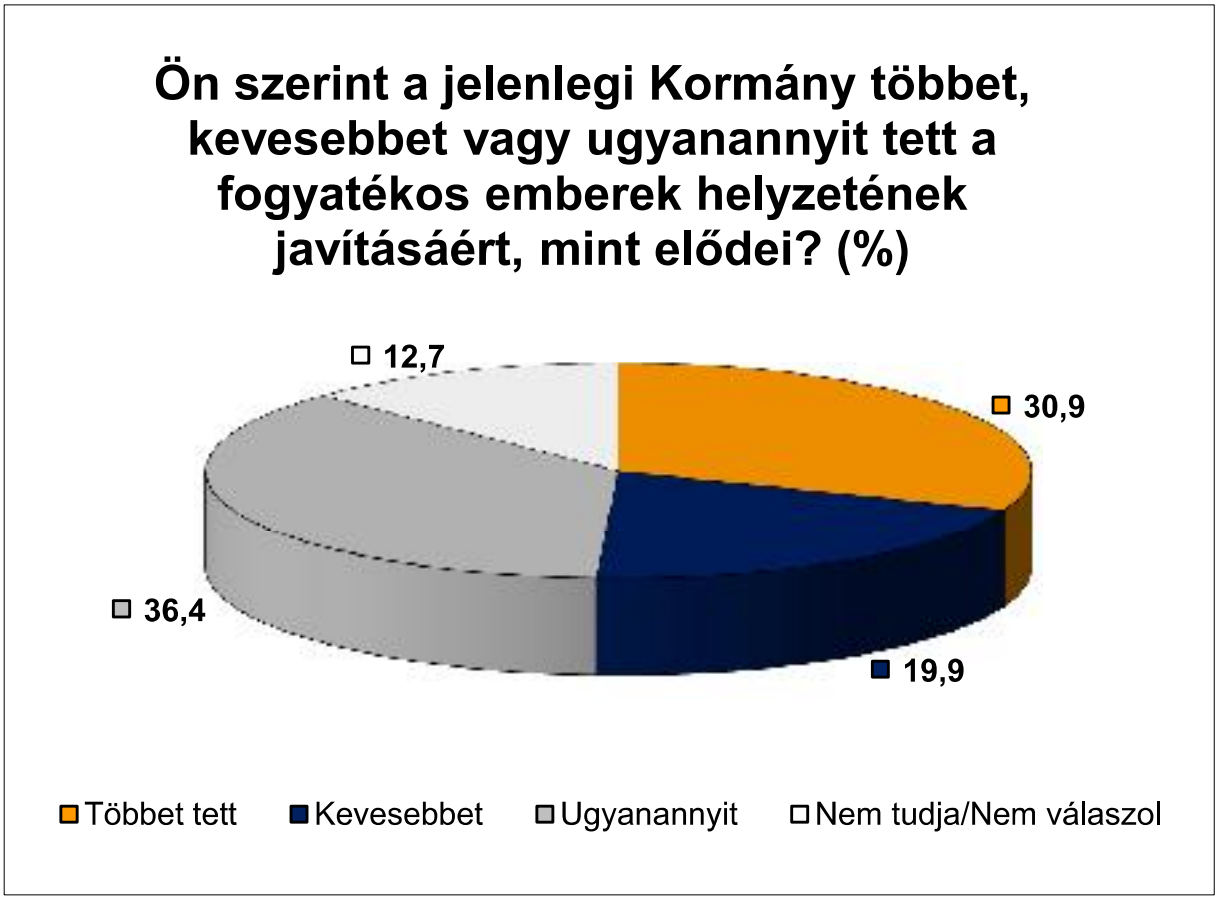
Életkor tekintetében nem volt felfedezhető világos tendencia a válaszok megoszlásában, ugyanakkor elmondható, hogy **a 60 év felettiek mutatták a legelfogadóbb attitűdöt** a kérdésben, akinek 81,8 százaléka helyesli a fogyatékos bentlakásos intézmények kiváltási folyamatát. Legelutasítóbbak pedig a 30-39 évesek voltak, de még az ő körükben is többségben voltak azok (53,5 százalékkal), akik támogatják a kérdésben említett elképzelést.

Gazdasági státusz tekintetében is **a nyugdíjasok tűntek a leginkább integrációpártinak** a megkérdezettek között (nyolctizedük értett egyet azzal), és legelutasítóbbak a munkanélküliek voltak, ám körükben is 56,1 százalékos támogatottsággal bírt a kitagolás folyamata.

A legalacsonyabb (legfeljebb 8 osztállyal rendelkezők) **és a legmagasabb iskolai végzettségűek** (diplomások) **számítottak leginkább a folyamat támogatói közé**: e csoportok válaszadóinak háromnegyede értett egyet a kiváltással. Az érettségizettek 62,9 százaléka, a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezőknek pedig 64,8 százaléka tartozott a támogatók közé.

A budapesti, valamint a községi, tanyasi lakosok támogatják leginkább a kitagolási folyamatot a kvantitatív felmérés eredménye szerint. A fővárosi válaszadók háromnegyede, a falusiak 71,7 százaléka támogatta azt, míg a vidéki városok lakóinak átlagon aluli, de még így is kétharmada helyeselte azt.

Pártpolitikai szimpátia tekintetében a legtámogatóbbnak az Összefogás pártjainak, valamint az LMP támogatói bizonyultak, mindkét párt szavazóinak több mint héttizede helyeselte a kiváltást. A Fidesz szimpatizánsainak is ugyanakkor közel kétharmada (64,7 százaléka) ért egyet a folyamattal. A Jobbik szavazói ez ügyben is intoleránsabbnak mutatkoztak másoknál: csupán 46,5 százalékuk támogatta, míg ugyanilyen arányban nem támogatták a fogyatékossággal élő emberek ily módon történő társadalmi integrációját.

A fogyatékos emberek helyzetének javításáért a megkérdezettek 36,4 százaléka szerint a jelenlegi kormányzat ugyanannyit tesz, mint az előző kormányok. A regnáló kormány fogyatékosságügy területén kifejtett teljesítményét **a válaszadók több mint háromtizede pozitívnak értékelte**, míg **egyötöde úgy gondolja, hogy az kevesebbet tett** a fogyatékos emberek sorsának jobbra fordulásáért, mint elődei. A meglehetősen összetett kérdésre a válaszadók magas hányada, **12,7 százaléka nem tudott vagy nem szándékozott válaszolni**.

A női válaszadók kevésbé voltak kritikusak, mint a férfiak. A nők relatív többsége, 37,2 százaléka szerint a jelenlegi kormány többet tett a fogyatékossággal élők helyzetének javításáért, mint az elődei, és háromtizedük szerint ugyanannyit, míg a férfi megkérdezettek 44 százaléka szerint ugyanannyit és kevesebb, mint egynegyedük szerint tesz csak többet az előző kormányokhoz képest.

Az életkor előrehaladtával nő a kormányzat fogyatékosságügyben kifejtett tevékenységével egyetértők aránya: míg a 18-39 éveseknek 21-22 százaléka vélte úgy, hogy a regnáló kormányzat elődeinél jobban teljesít ez ügyben, addig a 60 éven felülieknek már több mint kétötöde gondolta ezt. A legidősebb, 60 év feletti korosztályban csupán 24 százalék gondolta azt, hogy a jelenlegi ciklusban ugyanúgy alakult a fogyatékos emberek sorsa, mint a korábbiakban, míg a 18-29 évesek körében dupla ennyien (48 százalék) vélekedett ugyanígy.

Gazdasági státusz alapján **a tanulók, illetve az aktív keresők felülreprezentáltak voltak azon válaszadók között, akik úgy gondolták, hogy a jelenlegi kormányzati ciklusban kevesebb, illetve ugyanannyi előrelépés történt fogyatékosságügyben**, mint az ezt megelőző ciklusokban, míg a nyugdíjasok és a háztartásbeli pozícióban lévők átlagon felüli hányada vélte úgy, hogy a regnáló kormányzat elődeinél jobban teljesít a területen.

A legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők (**legfeljebb 8 osztályt végzettek) voltak a legkevésbé kritikusak** a kormányzatnak a fogyatékos emberek helyzetének javítása érdekében kifejtett tevékenységével kapcsolatban: 37,8 százalékuk szerint többet tett, és csupán egytizedük szerint kevesebbet fogyatékosságügyben. A magasabb kvalifikáltságú megkérdezettek válaszaiban kevésbé volt felfedezhető egyértelmű tendencia, annyi azonban megfigyelhető volt, hogy a legszkeptikusabbnak a szakmunkás végzettségű válaszadók bizonyultak, akiknek 31,4 százaléka szerint kevesebb előrelépés történt fogyatékosságügyben a jelenlegi kormányzat regnálása alatt, mint a korábbi kormányzati ciklusokban.

A Budapesten élők vélekedtek a legkedvezőtlenebbül a kormányzat fogyatékosságügyben kifejtett tevékenységével kapcsolatban: csupán 18,4 százalékuk találta azt elődeinél előremutatóbbnak és 46,8 százalékuk ugyanolyannak. Az átlagoshoz hasonló pozíciót vettek fel a vidéki városok lakói, és kedvezően ítélték meg a kormányzati intézkedéseket a községekben és tanyákon élők, akiknek csaknem kétötöde szerint többet, 13 százaléka szerint kevesebbet és 30,9 százaléka szerint ugyanannyit tett a jelenlegi kormányzat is a fogyatékos emberek helyzetének javításáért, mint az elődei.

Az anyagi helyzet is egyértelmű hatást gyakorolt a megkérdezettek véleményére: az **anyagilag jól szituáltak sokkal kedvezőbben ítélték meg** az ez irányban tett kormányzati lépéseket, **mint a rosszabb anyagi helyzetben lévők**. A jó anyagi pozícióban lévőknek több mint a fele (53,8 százaléka) szerint többet, csupán 7,5 százaléka szerint kevesebbet és háromtizede szerint ugyanannyit tett a jelenlegi kormány, mint az előző kormányok. Ezzel szemben a magukat rossz anyagi helyzetűnek titulálók relatív többsége, 36,7 százaléka szerint a jelenlegi ciklusban kevesebb, 15,1 százalékuk szerint több és 34,2 százalékuk szerint ugyanannyi segítséget nyújtottak a fogyatékos emberek számára, mint korábban.

A **pártszimpátia** – a többi kormányzati teljesítményt értékelő kérdéshez hasonlóan – **döntően befolyásolta**, hogy a megkérdezettek mit gondolnak a fogyatékosságügy területén az elmúlt négy évben elért eredményekről. A kormánypárt szavazóinak abszolút többsége, 55 százaléka úgy vélte a jelenlegi ciklusban több előrelépés történt a fogyatékos emberek érdekében, mint korábban, míg ugyanezt az LMP szimpatizánsai körében 15 százaléknyian, a Jobbik támogatói között 11,3 százalék, az Összefogás pártjainak támogatói körében pedig csak 2,5 százalék gondolta. Ugyanígy a Fidesz szavazóinak csak 2,3 százaléka vélte úgy, hogy a regnáló kormány elődeinél kevesebbet tett a fogyatékos emberekért, míg az LMP

szavazóinak csaknem egyharmada, a Jobbik szavazóinak 43,7 százaléka, az Összefogás pártjainak támogatói körében pedig 46,3 százalék gondolta ugyanezt.

Aktuális ágazati események lakossági megítélése

A Századvég telefonos kérdőíves közvélemény-kutatást végzett 2014. február 22-25. között, amelynek során 826 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt korú személyt kérdezett meg CATI módszerrel. A megkérdezetteket arra kértük, hogy értékeljék az elmúlt időszak alábbi fejleményeit, illetve azon kérdéskörökkel kapcsolatban fejtsék ki véleményüket. Először **a feltétel nélküli alapjövedelem** koncepciójával kapcsolatban kértük arra a válaszadókat, hogy fejtsék ki véleményüket. Ezt követően **a szociális ágazatban dolgozók bérezéséről**, illetve az elmúlt negyedévben bejelentett ágazati bérpótlékról kérdeztük az alanyokat, végül pedig egy fővárosi illetőségű ügy kapcsán kértük a megkérdezetteket arra, hogy fejtsék ki véleményüket **a közterületi ételosztás**sal kapcsolatban.

Feltétel nélküli alapjövedelem

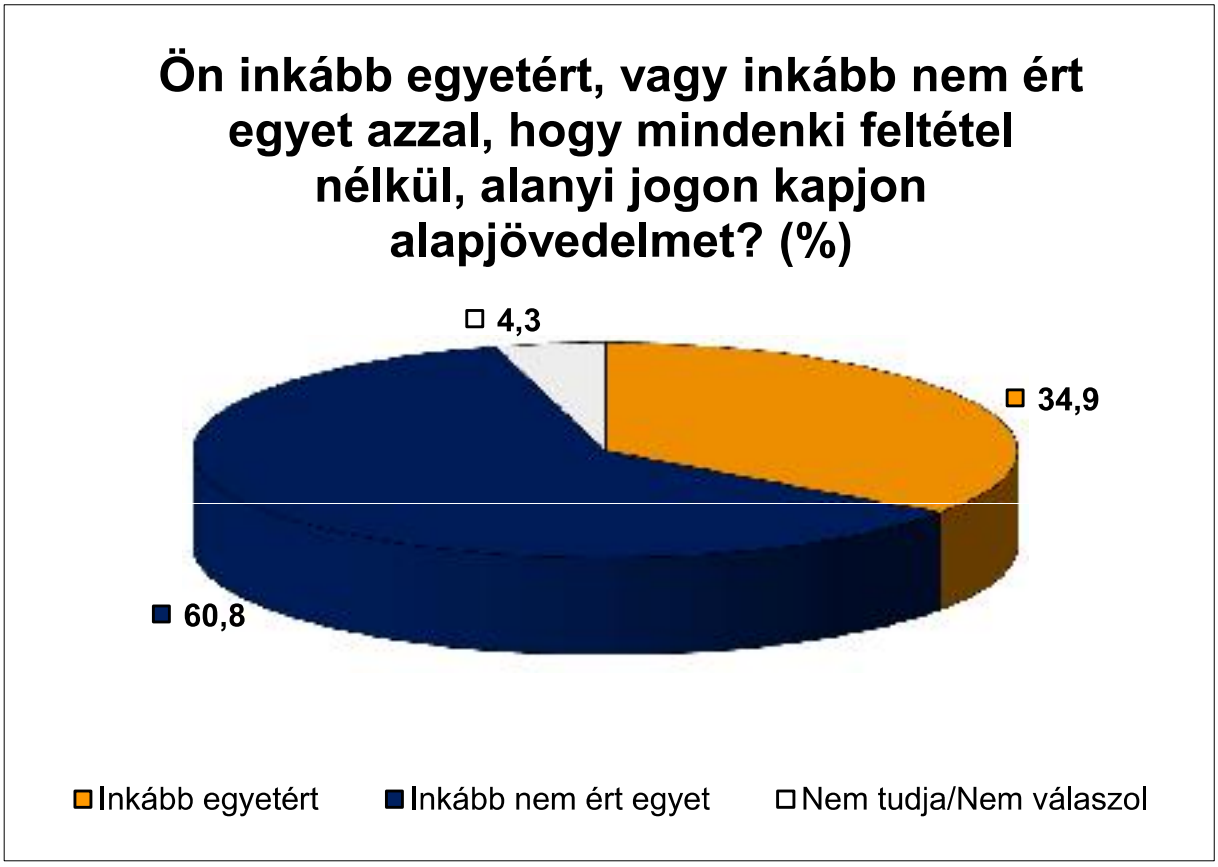
2014 januárjában került nyilvánosságra a feltétel nélküli alapjövedelem koncepcióját kidolgozó munkacsoport javaslata[9], mely alapvetően átalakítva az állami újraelosztás rendszerét egy **feltétel nélküli alapjövedelmet** (ún. LÉT-pénzt) **vezetne be minden tartósan Magyarországon élő személy számára** (gyermekeknek 25, felnőtteknek 50, várandós anyukáknak pedig 75 ezer forint értékben). Az adómentes juttatás, mely a **bérekből, nyugdíjakból levonásra kerülne**, és **kiváltaná a legtöbb szociális ellátást**, a javaslatot jegyző szociálpolitikusok szerint megszüntetné a nincstelenséget, és a létminimum alatt élők arányát 30 százalék alá csökkentené. Az erőteljes kormánykritikát megfogalmazó javaslat **mellé kezdetben odaálltak a baloldali pártok**, azonban **mostanra** tulajdonképpen **elfogyott körülötte a politikai levegő**, ugyanis a koncepció szavazatszerzés szempontjából kevésbé lehet vonzó azok számára (például nyugdíjasok), akiknek a helyzetén nem változtatna a javaslat, azonban széles rétegekből ellenérzést is kiválthat, miként azt közvélemény-kutatásunk is igazolta.

Mindazonáltal a javaslat egy fontos problémára hívja fel a figyelmet: ma Magyarországon létezik egy széles réteg – melyet az FNA javaslat 615 ezer, egy másik, szociálpolitikusok által összeállított koncepció[10] 350-460 ezer főre tesz az aktív korúak között –, **akik jelenleg teljesen ellátatlanok**. Ennek a rétegnek a kiszolgáltatott helyzetét mindenképpen rendezni kell, melyre megoldásul szolgálhat egyfajta garantált minimumjövedelem, miként az más, kurrens szociálpolitikai javaslatokban (az előbb említett, hat szerző által jegyzett mellett

[9] http://www.255075.hu/#ajanlat-a-magyar-tarsadalomnak

[10] Darvas Ágnes – Farkas Zsombor – Győri Péter – Kósa Eszter – Mózer Péter – Zolnay János (2013): A szociálpolitika egyes területeire vonatkozó szakpolitikai javaslatok. *Esély* 24. évf. 6. szám

például a Nemzeti Szociálpolitikai Koncepcióban) is szerepel, mely lehetséges megoldások részletesebb tárgyalásába terjedelmi korlátok miatt jelenleg nem bocsátkozhatunk.

Tíz emberből 6 nem ért egyet a feltétel nélküli alapjövedelem koncepciójával, és csupán a megkérdezettek alig több, mint egyharmada helyeselné annak bevezetését. 4,3 százalék volt azok aránya, akik nem tudtak vagy nem szerettek volna véleményt nyilvánítani a kérdésben. A Századvég korábbi, 2014. januári felmérése alapján megállapítható, hogy amennyiben a feltétel nélküli alapjövedelemről készült koncepció konkrét részleteibe (pl. a javasolt 50 ezer forintos alapjövedelem a munkabérbe és a nyugdíjba beleszámítana vagy hogy több szociális juttatást kiváltana) is belemegyünk, az elképzelés még alacsonyabb támogatottságot élvez.

A feltétel nélküli alapjövedelem támogatottságát nagymértékben befolyásolta a megkérdezettek társadalmi státusza: **az alacsony státuszúak (alacsonyabb iskolai végzettségű, rosszabb anyagi helyzetű, községi válaszadók) felülreprezentáltak voltak az azzal egyetértők között**.

A fiatalabb korosztályok inkább egyetértenek az elképzeléssel, de minden korcsoportban az alanyi jogon járó alapjövedelmet nem támogatók vannak többségben. A legkevésbé a 60 év felettiek számítanak a feltétel nélküli alapjövedelem hívei közé, akik közt alig több mint

egyötödnyien helyeselnék az alapjövedelem bevezetését. Leginkább a 18-29 évesek támogatják viszont a koncepciót, több mint kétötödük ért egyet azzal.

A szociodemográfiai háttértényezők alapján a munkanélküli státuszúak az egyetlenek, akik között többségben vannak az alapjövedelem tervezetét támogató megkérdezettek: tíz munkanélküliből hat az elképzelés hívének számít, természetesen nem függetlenül aktuális jövedelmi helyzetüktől. A háztartásbeli, illetve nyugdíjas státuszúak számítottak ellenben a legkevésbé a tervezet híveinek.

A rossz anyagi helyzetűeknek közel fele (48,5 százaléka) **támogatná** a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetését, míg a jó vagy közepes anyagi helyzetűeknek csak alig több mint háromtizede ért egyet az elképzeléssel.

Iskolai végzettség tekintetében **az alacsony, illetve középfokú iskolázottságú válaszadók körében** hasonló, **átlag feletti népszerűségnek örvendett** a feltétel nélküli alapjövedelem koncepciója, míg a felsőfokú végzettségűek között csupán alig egynegyednyi volt az egyetértők aránya.

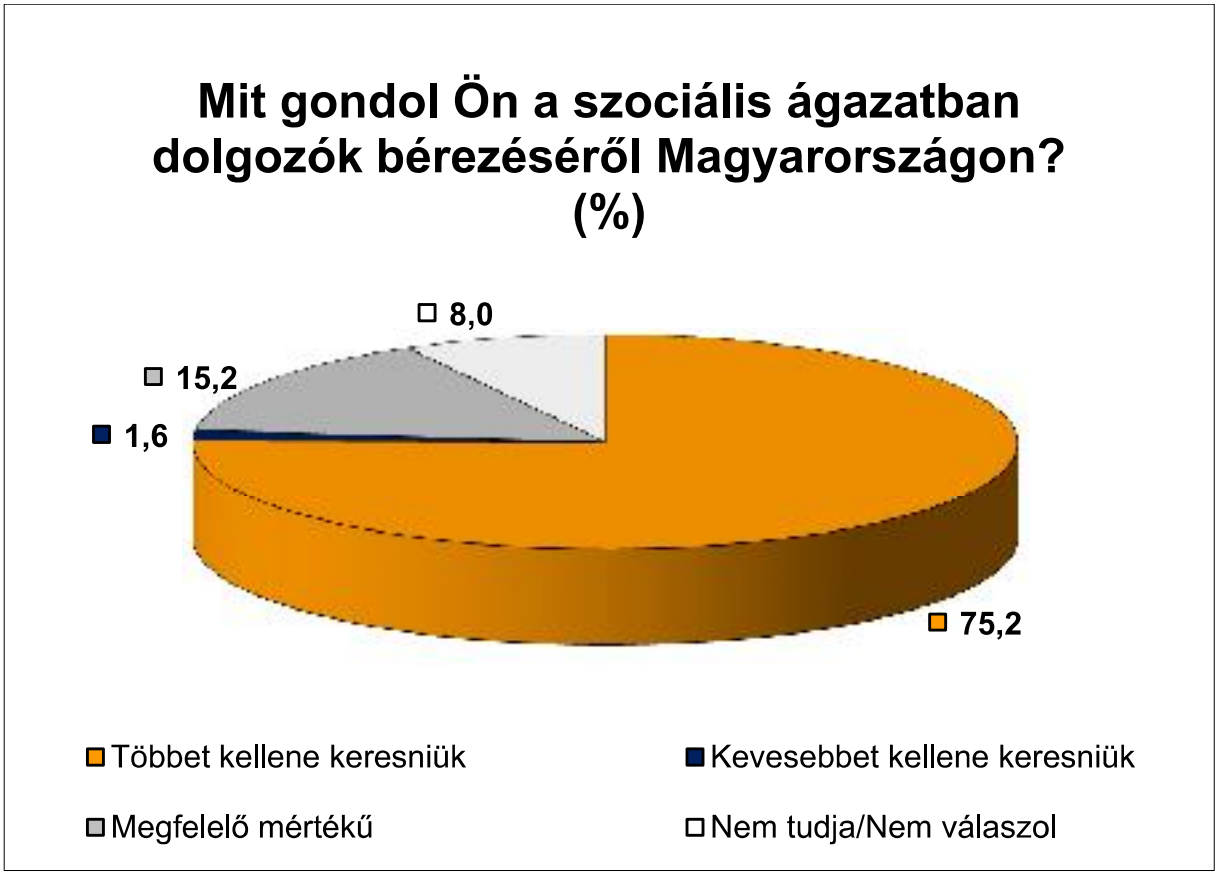
A budapesti és városi megkérdezettek kevésbé (mintegy egyharmados arányban), **míg a községekben**, illetve tanyákon **élők inkább** (közel kétötödnyien) **az elképzelés támogatói** közé tartoztak. Továbbá hasonló támogatási arányok rajzolódtak ki aszerint is, hogy a megkérdezettnek van-e gyereke: a gyermekkel nem rendelkezők közel kétötöde, míg a gyermektelenek kevesebb, mint egyharmada helyeselné a feltétel nélküli alapjövedelem gyakorlatba ültetését.

Az ideológiai önbesorolás is befolyásolta a kérdés megítélését: **a magukat baloldaliaknak vallók sokkal inkább az elképzelés híveinek számítottak** (46,3 százalékuk értett vele egyet), **mint jobboldali vagy a politikailag középen állók** (akiknek kevesebb, mint egyharmada támogatja a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetését). Pártszimpátia alapján ugyanakkor csak a Jobbik és az LMP szimpatizánsainak körében volt tapasztalható átlagon aluli támogatottság a feltétel nélküli alapjövedelem tekintetében, ugyanakkor az elképzelést leginkább támogató MSZP vezette ellenzéki tömörülés szavazói is csupán 37,5 százalékos arányban támogatják a koncepciót.

Szociális dolgozók bérezése

A szociális ágazat dolgozói – egy tavaly év végén meghozott kormánydöntés értelmében – **márciusban – januárig visszamenőleg – bérpótlékban részesülnek** (a munkában eltöltött idő és az iskolai végzettség függvényében 6-17 ezer forintban). A mintegy **90 ezer embert érintő intézkedésre 2014-ben 11,8 milliárd forintot fordít a kormányzat**. Az ügy előzménye, hogy a közalkalmazottak között a legalacsonyabb fizetést biztosító szféra dolgozói több tüntetést szerveztek, illetve 33 ezren egy petíciót is aláírtak a béremelés érdekében. Ezzel párhuzamosan **elkezdődött az egyeztetés a** (gyermekvédelmi és szociális ágazatra

vonatkozó) **szociális életpályamodell bevezetéséről** a kormányzat, a szakmai és érdekképviseleti szervezetek és az intézményi fenntartók részvételével. A szakma képviselői **üdvözölték a bérpótlékot**, **ugyanakkor** érthető módon **a hosszútávon fenntartható megoldásokat (béremelés) preferálnák**. A megkérdezetteket a szociális ágazat bérezésével, illetve a bevezetett bérpótlékkal kapcsolatban kérdeztük.

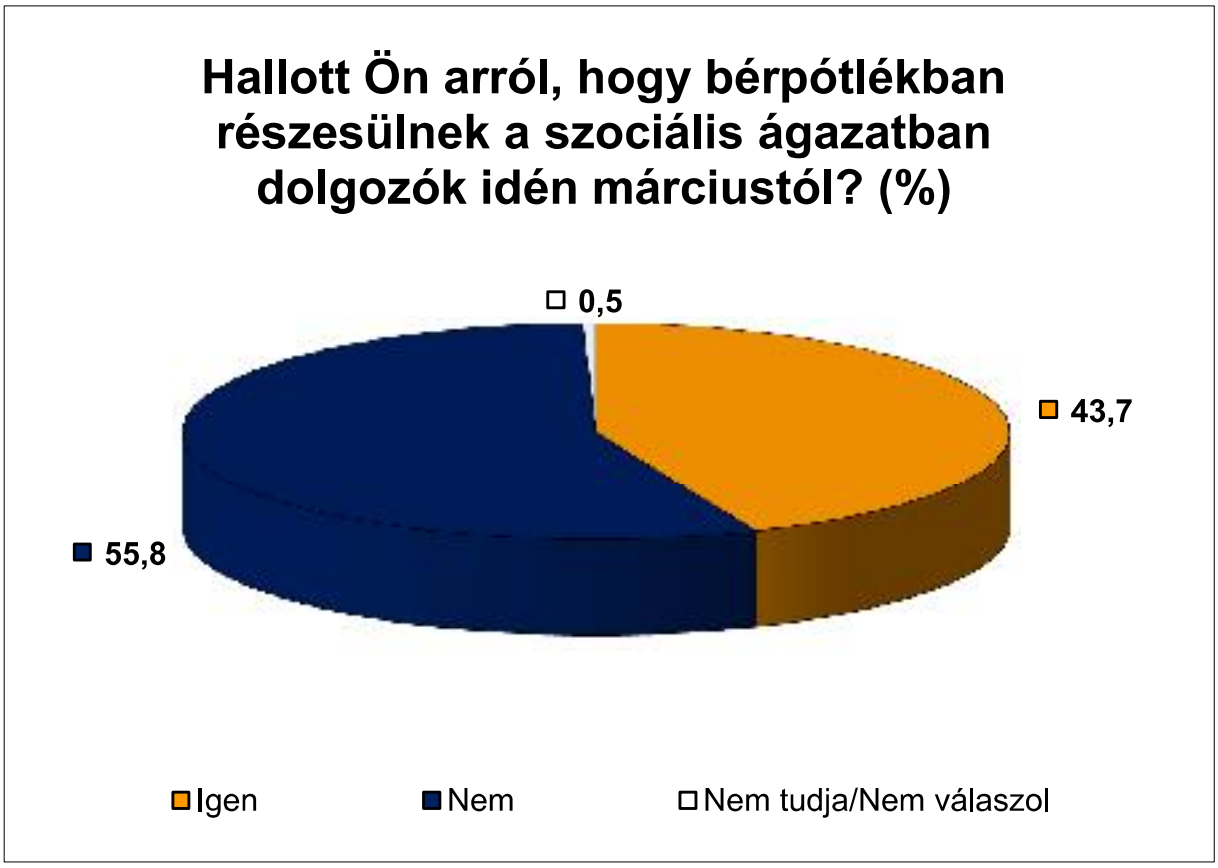

A megkérdezettek háromnegyede úgy gondolta, hogy a szociális ágazatban dolgozóknak többet kellene keresniük, és csupán 1,6 százalék nyilatkozott úgy, hogy kevesebbet. A válaszadók 15,2 százaléka szerint a szociális szféra munkavállalóinak bére jelenleg is megfelelő mértékű. Ugyanakkor mintegy 8 százalék volt azok aránya, akik nem tudták vagy nem szándékozták megítélni a kérdést. A szociális szféra dolgozóinak béremelésével minden megkérdezetti szegmens egyetértett.

Minél magasabb kvalifikáltságúak voltak a megkérdezettek, annál inkább osztották azt a véleményt, miszerint a szociális dolgozóknak a jelenleginél többet kellene keresniük, valamint minél magasabban iskolázottak voltak, annál kevésbé értettek egyet azzal a megállapítással, hogy a szociális szférában dolgozók jelenleg is megfelelően keresnek. Bár a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek is több mint kétharmada egyetértett a béremelés szükségességével, a felsőfokú végzettségűeknek már mintegy 83 százaléka osztotta ezt a véleményt.

Jelentős különbség volt megfigyelhető a véleményekben továbbá a válaszadók lakóhelyének függvényében: **míg a fővárosi lakosok több mint négyötöde** szerint a szociális dolgozóknak többet kellene keresniük, **addig a községekben**, tanyákon **élőknek alig kétharmada ért egyet a szociális dolgozók béremelésének szükségességével**, és közel negyedük szerint az jelenleg is megfelelő mértékű.

Az anyagi helyzet továbbá az alábbi – a várttal ellentétes – módon befolyásolta a kérdés megítélését: **a jó anyagi pozícióban lévők kevésbé** (bár így is több mint kétharmaduk) **tartották fontosnak a szociális béremelést, mint a rossz anyagi helyzetűek** (akiknek több mint négyötöde értett egyet azzal).

A szociális ágazatban idén márciustól **bevezetett bérpótlékról a megkérdezettek többsége (55,8 százaléka) nem hallott még**, de 43,7 százalékuk már értesült az intézkedésről.

Inkább a női megkérdezettek voltak jól informáltak a kérdésben, mint a férfiak, továbbá az életkor növekedésével párhuzamosan nőtt azon válaszadók aránya, akik hallottak már az említett intézkedésről. A megkérdezettek lakóhelye tekintetében volt még megfigyelhető jelentős különbség az értesültség fokát tekintve. Míg a fővárosi lakosoknak kevesebb, mint háromtizede hallott a szociális dolgozók bevezetett bérpótlékáról, addig a vidéki városi válaszadók csaknem fele, de a községi megkérdezetteknek is átlag közeli hányada informálódott a kormányzati intézkedésről.

Közterületi ételosztás

Idén februárban rendezte a **Fővárosi Önkormányzat** a budapesti ételosztás ügyét, melynek keretében **öt helyszínt jelöltek ki** (Budán és Pesten, az északi és déli városrészben egyenletesen elosztva), **ahol egész héten, reggel nyolc és délután hat óra között ingyenes közterület-használattal lehet majd ételt osztani a fővárosban**. Az ételosztásra (és egyéb karitatív tevékenységekre) vonatkozó egységes koncepció kidolgozását a Fővárosi Önkormányzat **a közterületek rendeltetésszerű használatával**, tisztaságának megóvásával **indokolta**. Egy társadalmilag érzékeny kérdésről lévén szó – melyben a magyar lakosság a rászorulókkal való szolidaritásáról közvélemény-kutatási eredményeink is tanúskodnak – **üdvözlendőnek tartjuk, hogy a koncepciót egyéb, előremutató elemekkel is kiegészítette a főváros**. Egyrészt **a főpolgármester kilátásba helyezte az ételosztások egy részének anyagi finanszírozását** az önkormányzat részéről, mely szerencsés lenne **a fővárosi vezetés eddigi, inkább rendpárti imázsának javítása** szempontjából is. Ezenkívül **innovatív ötlet**nek tartjuk a **szociális munkások és egészségügyi dolgozók ételosztásokon való megjelenésé**nek ötletét, ugyanis ez megfelelő alkalmat biztosítana arra, hogy az egyébként az ellátórendszer szemszögéből kiesett rászorulókkal is kapcsolatba lehessen lépni.

A fővárosi önkormányzat döntésével a megkérdezettek nagy része nem ért egyet. A **válaszadók 54,4 százaléka szerint nincs szükség arra, hogy korlátozzák a közterületi ételosztást, ugyanakkor tízből egy ember szerint egyáltalán nem kellene közterületen ételt osztani**. A bevezetett **korlátozással a lakosság kevesebb, mint egyharmada értett egyet**. 4,2 százalék volt a válaszolni nem tudók vagy nem akarók aránya.

Minél fiatalabb volt a megkérdezett, annál inkább egyetértett az ételosztás egyes közterületekre **korlátozásával**: a 18-39 évesek közel kétötöde helyeselte azt, míg a 40 év felettieknek már csak alig több mint egynegyede. A legidősebb (60 éven felüli) korosztály volt a legtoleránsabb e tekintetben, akiknek több mint hattizede szerint semmilyen módon nem kellene korlátozni a közterületi ételosztást, míg például a legfiatalabbak (60 éven felüliek) alig fele vélekedett ugyanígy.

Gazdasági helyzet tekintetében **a tanulói státusszal rendelkezők, illetve az aktív keresők értettek egyet legmagasabb arányban a bevezetett korlátozással**, továbbá ők gondolták leginkább azt, hogy egyáltalán nem kellene közterületen ételt osztani. A nyugdíjas, háztartásbeli, illetve munkanélküli státuszú megkérdezettek több mint 60 százaléka viszont semmilyen korlátozást nem helyesel az utcai ételosztással kapcsolatban. Az alacsony iskolai végzettséggel (legfeljebb 8 osztállyal vagy szakmunkás bizonyítvánnyal) rendelkezők átlag alatti, míg az érettségizett vagy diplomával bírók átlag feletti mértékben értettek egyet az életbelépő korlátozással, és fordított összefüggés állt fenn azzal a vélekedéssel kapcsolatban, miszerint egyáltalán nem kellene korlátozni a köztéri ételosztást.

A budapesti lakosok 38,3 százaléka helyesli a fővárosban bevezetett korlátozást, míg a községekben lakóknak alig több mint egyötöde osztotta ezt a vélekedést. **Ugyanakkor** még a **fővárosi megkérdezettek között is azok voltak relatív többségben (47,5 százalék), akik szerint egyáltalán nem kellene korlátozni a közterületen történő ételosztást**. A köztéri ételosztást a vidéki városok lakóinak 52 százaléka szerint nem kellene korlátozni, míg a községekben, tanyákon élők között 10 százalékponttal nagyobb (62 százalékos) volt az ezzel az állítással egyetértők aránya. Azt a vélekedést, miszerint egyáltalán nem kellene közterületen ételt osztani, csupán a budapestiek 8,5 százaléka osztotta, bár a vidéki megkérdezettek véleménye sem mutatott nagy szórást ehhez képest.

A baloldali önbesorolású megkérdezettek inkább megengedőek voltak a köztéri ételosztás kérdésében, mint jobboldali társaik. A recens korlátozás a Fidesz, illetve kisebb mértékben a Jobbik szavazóinak körében talált átlagon felüli támogatottságra (40,8, illetve 35,2 százalékos arányban), ugyanakkor e pártok támogatóinak körében is többségben voltak azok, akik semmilyen korlátozást nem tartanak elfogadhatónak a közterületi ételosztással kapcsolatban. Az LMP szimpatizánsainak több mint kétharmada osztotta azt a véleményt, miszerint nem kellene korlátozásokat bevezetni az utcai ételosztással kapcsolatban, de a Kormányváltás pártjait támogatóknak is több mint hattizede értett egyet ezzel az állítással.

Elemzés

Uzsoraprobléma

Jelen szakpolitikai anyagban az adja az uzsora témakör aktualitását, hogy **az elmúlt negyedévben alakult meg egy ún. uzsora munkacsoport a kormányzaton belül**, mely egy tárcaközi egyezetető fórumként az uzsoraproblémát szeretné körüljárni, valamint javaslatokat megfogalmazni annak kezelésével kapcsolatban. Értesüléseink szerint a munkacsoport március végén nyújtja be elemzését a kormányzat számára. **Ehhez a munkához szeretnénk mi is hozzájárulni** egy helyzetleírás és egy közvélemény-kutatási felmérés segítségével.

Az uzsoráshoz fordulás alapvetően **két típusú élethelyzetből adódhat**. **Egyfelől az fordul uzsoráshoz, akinek megélhetési problémái vannak**, vagyis nem tudja kielégíteni étkezési igényeit, nem tudja kifizetni rezsiköltségeit. **Megélhetési problémákkal rendelkezhet** a legfrissebb Eurostat adatok szerint **legalább a magyar társadalom egyharmada** (2013-ban 33,5 százaléka)[11], akik ki vannak téve a szegénység vagy a társadalmi kirekesztettség kockázatának[12]. Ezen belül 2012-ben 1 millió 379 ezer ember élt olyan háztartásban, ahol a háztartás jövedelme nem érte el a relatív szegénységi küszöböt[13], ami 2012-ben 66 ezer forint volt. Ez az összeg pedig messze alatta marad a létminimumnak, melynek összege egy felnőttre számítva 2012-ben 85 ezer 960 forint volt.[14] **Mindemellett lakásfenntartási problémákkal rendelkezhet az** – az előbbi csoporttal nagymértékben metszetet alkotó, 2011-es jövedelmi adatok alapján – **759 ezer háztartás** (mely körülbelül a teljes népesség 23,9 százalékát fedi), **akiknek valamilyen közműdíj-tartozása volt** a lekérdezés előtti 12 hónapban.[15]

Másfelől azért fordulhat valaki uzsoráshoz, mert krízishelyzetbe kerül, melyre gyors pénzügyi megoldást kell adnia. A krízishelyzetek olyan élethelyzeteket fedhetnek le, mint a hozzátartozók hirtelen megbetegedése, esetleg halála vagy egyéb családi tragédiák.

Ugyanakkor mindkét jelenség – a megélhetési problémák miatt, illetve krízishelyzet miatti uzsoracsapdába kerülés – **mögött alapvetően a magyar társadalomra generálisan jellemző**

[11] http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps01&lang=en

[12] Vagyis akik esetében a következő három tényező közül legalább egy fennáll: relatív szegénység (legfeljebb a medián ekvivalens jövedelemek 60 százalékának felel meg jövedelme), súlyos depriváció (9 fogyasztási tétel alapján), a háztartásuk nagyon alacsony munkaintenzitású (ez az EU-s összehasonlításra alkalmas ún. laekeni indiktátor).

[13] A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztődés (Laeken-i indikátorok), 2012. KSH *Statisztikai Tükör*, VII. évfolyam 66. szám, 2013. szeptember 20. – Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/laekindikator/laekindikator12.pdf

[14] http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc011.html

[15] Jövedelmi helyzet, 2011. KSH *Statisztikai Tükör*, VII. évfolyam 15. szám, 2013. március 6. – Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/jovhelyzet/jovhelyzet11.pdf

megtakarításhiány áll: **a magyarok háromnegyede** (2012-ben 74,3 százaléka[16]) **nem rendelkezik fedezettel váratlan kiadások esetén**. Ugyanez az arány **az EU 27 tagállamában átlagosan 37,7 százalék** volt 2011-ben. Vagyis az emberek (különösen a szegényebb rétegek) nem rendelkeznek megtakarításokkal, melyekből megélhetésüket vagy pedig a kríziskiadásokat fedezni tudnák. Ez azt jelenti, hogy **az uzsora jelensége a magasabb társadalmi státusszal rendelkezőket is potenciálisan érintheti**, és – mint a közvélemény-kutatási eredményekből is láthatjuk majd – érinti is.

A jelenség jellegéből (megélhetési problémák, megtakarítások hiánya) fakadóan **jellemzően azok fordulnak uzsoráshoz, akik** rossz anyagi helyzetben, infrastrukturálisan fejletlen környezetben élnek, vagyis leginkább a **mélyszegénységben, szegregált lakókörnyezetben élők**, akik – tényleges élethelyzetükből vagy hiányos ismereteikből fakadóan – **úgy érezhetik, hogy nincs más lehetőségük**, mint az uzsoráshoz fordulni. Előrevetítve ugyanakkor kvantitatív felmérésünk eredményeit, elmondható, hogy az uzsoráshoz forduló **rászorulóknak az életkori profilja a legmarkánsabb: döntően a 30-39 évesek érintettek, akik közül majdnem minden ötödik megkérdezettel fordult már elő, hogy uzsoráshoz kellett fordulnia**. Az érintett rászorulók **elsősorban rossz anyagi helyzetű férfiak, és felülreprezentáltak közöttük az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők**.

A közkeletű feltételezéssel – melyek az uzsora jelenség határozott rurális jellegét rajzolják ki – szemben **felmérésünk szerint a vidéki városok, illetve a főváros lakóira inkább jellemző**, hogy ezt az eszközt választják, **mint a községi megkérdezettekre**. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy ez a különbség **a lekérdezés módszertanának is betudható lehet**, ugyanis telefonos felkeresést alkalmaztunk, ami megnehezíti a leghátrányosabb helyzetben lévők megtalálását. Mindezzel együtt fenntarthatjuk azt a feltételezést, miszerint az uzsora által leginkább fertőzött területek, települések a minden szempontból leghátrányosabb, alacsony foglalkoztatottságú, jövedelmű, alacsony iskolai végzettségűek által felülreprezentált települések. Erre utal az is, hogy – miként azt a 2012-ben végzett ombudsmani jelentés (AJB-2981/2012.) is megjegyzi – az Országos Rendőrfőkapitányság kimutatásai szerint a leginkább érintett megyék Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, valamint Baranya megye. **Mindazonáltal** kvantitatív **vizsgálatunk arra hívja fel a figyelmet, hogy a jelenség a városokban is jelentős méreteket ölt**, mely vélhetően a községekétől eltérő nyomozati, kezelési igényt is von maga után.

Az uzsora jelenség egyre differenciáltabb formákat ölt. Klasszikus megnyilvánulási formája mellett, amikor a kölcsönkért pénzt aránytalanul nagy kamattal követeli vissza az uzsorás, olyan formái is megjelentek az uzsorának, melyek **a rászorultak pénze mellett már a természetbeni juttatásaira, élelmiszerére, bankkártyájára vagy szélsőséges esetben az**

[16] A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztődés (Laeken-i indikátorok), 2012. KSH *Statisztikai Tükör*, VII. évfolyam 66. szám, 2013. szeptember 20. – Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/laekindikator/laekindikator12.pdf

ingatlanára is kiterjednek. Az említett ombudsmani jelentés beszámol olyan esetekről, melyek során az uzsorás nagyobb összegű kölcsön adását adásvételi szerződének színlelve, a rászorult ingatlanára is tulajdonjogot szerez jogügyletek révén. Sok helyen létezik tovább az ún. **boltocskázás**, amikor az uzsorás nem is pénzt, hanem élelmiszert ad a rászorultnak, a reális érték többszörös értékén. Ez a forma különösen elterjedt olyan reménytelen helyzetű, szegregált kistelepüléseken, ahol – a közösségi élet egyéb helyszínein kívül – már bolt sincs, így a rászorultak egyébként is ki vannak szolgáltatva azoknak az olykor mozgó árusoknak, akik időnként megjelennek a településen.

Az uzsora visszaszorítására sokszor a készpénzhasználat minimalizálására tett kísérletek, a szociális transzferek esetében a természetbeni ellátások arányának növelése vagy készpénz kipostázása helyett a bankszámlára utalás, **sem bizonyulnak kellően hatásosnak**. Egyrészt az uzsorás a rászorult természetbeni ellátásait (pl. Erzsébet-utalvány) is elveheti, kialakítva azok másodlagos piacát, másrészt olyan esetekről is tudomásunk van, amikor például nem pusztán a bankkártyával felvett pénzt veszik el a rászorulttól, hanem például jogilag is szabályossá téve a folyamatot, társtulajdonossá tetetik magukat a rászorult bankszámláján. Láthatóan tehát az uzsorások ennek a rendkívül rugalmas hitelformának **számos formáját alakították már ki, mely szintén megnehezíti az az elleni fellépést.**

A jelenlegi kormányzat magánjogi és büntetőjogi eszközökkel is fel kíván lépni az uzsorajelenség ellen. 2011 novemberében lépett hatályba Az uzsorával összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXXIV. törvény, melynek tényállás-megfogalmazását az új Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) is átvette. Az **új Btk.** a következőképpen határozza meg az uzsorabűncselekményt, illetve annak jogkövetkezményeit:

381. § (1) Aki más rászorult helyzetét kihasználva olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amely alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét, a megállapodás kötelezettjének a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az uzsora-bűncselekményt bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(3) Uzsora-bűncselekmény elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az uzsora-bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Az **új Polgári Törvénykönyv** (2013. évi V. törvény) pedig az alábbiakat fogalmazza meg az uzsorás szerződések vonatkozásában:

6:97. § Ha a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a szerződés semmis.

Az érvényesen kiköthető kamat legfelső mértékét – 2012. április 1-jétől kezdődően már a magánszemélyek egymás közötti szerződéseire vonatkozóan is – a jogszabály a jegybanki alapkamat 24 százalékponttal növelt mértékében határozza meg. Az uzsorás szerződés megállapításának nehézsége mindazonáltal leginkább a tényállás szubjektív (tudati-akarati) elemeinek vizsgálata kapcsán jelentkezik.

Túl azon ugyanis, **hogy ezekről a kölcsönökről szinte soha nem készül szerződés** (a felderített bűncselekmények esetében általában legfeljebb a rászorulók ragadványneveit és a kölcsönadott összeget tartalmazó, füzetbeli feljegyzéseket találnak), az eljárásokban a **legfőbb probléma a bizonyítatlanság**, miként azt az alapvető jogok biztosának jelentése is kifejti. **Gyakran** fordul elő, hogy **a sértettek maguk nehezítik a bizonyítást**, mert – azon túl, hogy egyes esetekben írástudatlanságuk, alacsony szintű kifejezőkészségük is nehezítheti az eljárást – **tartanak a velük, illetve családjukkal szembeni retorzióktól**, ezért **általában visszavonják a feljelentést**. Azonban arról sem szabad megfeledkezni, hogy a sértettek **anyagi szempontból is függenek az uzsorástól**, így az is előfordul, hogy védelmükbe veszik. Ennél a bűnelkövetési típusnál továbbá **rendkívül nagyfokú a látencia**, az esetek legnagyobb része nem jut a hatóságok tudomására, **annak ellenére, hogy a helyi közösségek általában pontosan tudják, hogy kik az uzsorások. Ennek egyik oka** az előbb említett, **retorziótól való félelem**, **a másik** pedig az, **hogy a rászorulók gyakran a rendőrséggel és más hatóságokkal szemben is bizalmatlanok**. Ennek érdekében az alapvető jogok biztosa azt javasolta, hogy a nyomozó hatóságok építsenek ki – előítéletektől mentes – bizalmi viszonyt a helyi közösségekkel, önkormányzatokkal, civil szervezetekkel az eredményesebb bűnfeltárás érdekében.

A sértettek számára jelenleg a kormányhivatalok által működtetett **jogi segítségnyújtás, illetve áldozatsegítő szolgáltatás nyújthat segítséget**. Azonban – miként azt az ombudsmani jelentés is megállapítja – ezen szolgáltatások (az esetek alacsony számából is látható módon) **nem nyújtanak kielégítő segítséget** a sértettek számára. Egyfelől – nem személy elleni erőszakos bűncselekményről lévén szó – az állami kárenyhítés, de **jellemzően a pénzügyi segély nyújtása sem áll rendelkezésükre**, másfelől az áldozatsegítés jellemzően **csupán átfogó tájékoztatás**t, illetve a jogsegélyszolgálathoz való átirányítást takar. **Pedig – mivel a sértettek leginkább az uzsorás bosszújától tartanak – különösen nagy szerepe lenne egy kiépített, az áldozatok számára valódi védelmet jelentő szolgáltatásnak**. Az alapvető jogok biztosának jelentése is javaslatot tesz egy speciális támogató-kríziskezelő szolgáltatás kialakítására, melynek során mind a sértett és családja védelme, mind a rövidtávú anyagi segítségnyújtás, mind pedig a pszichológiai, életvezetési segítség biztosított a rászorultak számára.

Mindazonáltal az uzsoraprobléma kezelésének nem csupán tünetkezelésre, rendvédelmi intézkedésekre, hanem a prevencióra, az azt kiváltó élethelyzet megváltoztatására is törekednie kell a probléma hosszú távú megoldása érdekében. Ebben egyrészt szerepe lehet minden olyan, a helyi gazdaság vagy az egyéni vállalkozások támogatását szolgáló intézkedésnek (pl. Szociális Földprogram, a korábbi Kiút program vagy más mikrohitelezési konstrukciók), **melyek a deprivált helyzetből való kitöréshez nyújtanak segítséget**.

Mindaddig azonban, amíg uzsoraprobléma lesz, a **helyi ellátórendszer fejlesztésére lenne elsősorban szükség**. Úgy tűnik, hogy **a jelenlegi szociális ellátórendszer szinte egyáltalán nem képes kezelni azokat az egzisztenciális, illetve krízisproblémákat, melyek az uzsora megjelenéséhez, elterjedéséhez vezetnek.** Az eddig is nyilvánvaló volt, hogy **a szociális ellátások szintje** – már a szociális törvény 1993-as bevezetése óta – **nem megfelelő mértékű ahhoz, hogy a szegénységből való kiemelkedésben segítséget nyújtsanak**. A szociális ellátórendszerben **2009 óta** végrehajtott **megszorító jellegű változások** (pl. segélyplafon bevezetése, munkanélküliek ellátásainak csökkentése, feltételekhez kötése) pedig tovább csökkentették a deprivált rétegek számára nyújtott ellátások mértékét. Ugyanakkor az uzsoraprobléma ezen általános jellegzetességek mellett **az ellátórendszer két másik tulajdonságáról is** árulkodik: **egyrészt az nem képes azonnali, rugalmas segítséget nyújtani a rászorultak számára** (mely funkciót az uzsora képes ellátni), **másrészt azonban a rászorultak sok esetben** vélhetően sem az uzsorából való kitörés lehetetlenségével, sem pedig a válsághelyzetben **igénybevehető szolgáltatásokkal nincsenek tisztában, illetve bizalmatlanok a hatóságokkal, önkormányzatokkal szemben**.

Tehát feltétlenül szükség lenne a szociális ellátórendszer reakciókészségének, esetre szabottságának növelésére, hiszen – mint azt a közvélemény-kutatási eredményekből is látni fogjuk – rendkívül széles rétegeket érint a probléma, melyet ha nem fékezünk meg, könnyen lehet, hogy a probléma továbböröklődését biztosítjuk.

Az uzsoraprobléma elterjedtsége kvantitatív kutatásunk fényében

A Századvég telefonos kérdőíves közvélemény-kutatást végzett 2014. február 11-13. között, amelynek során 809 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt korú személyt kérdezett meg CATI módszerrel. Az elemzésben közölt adatok legfeljebb plusz-mínusz 3,8 százalékponttal térhetnek el a mintavételből fakadóan attól az eredménytől, amit az ország összes felnőtt lakosának megkérdezése eredményezett volna.

Az uzsoraprobléma kapcsán azt próbáltuk meg felmérni, hogy **mennyire gondolja a magyar lakosság elterjedtnek az uzsorázás jelenségét, illetve az ténylegesen – a megkérdezettek bevallása alapján – a társadalom mekkora hányadát érinti.** Ezenkívül arra is kitértünk, hogy

a válaszadók **mennyire gondolják sikeresnek az ezen a téren megtett kormányzati intézkedéseket.**

A megkérdezettek megosztottak voltak abban a kérdésben, hogy az uzsora jelenség mekkora részét érintheti a magyar társadalomnak. **46,1 százalék szerint csak kis része, és 45,3 százalék válaszolta azt, hogy a társadalom nagy része érintett az uzsora problémában.** Mindazonáltal viszonylag magas, mintegy 8,5 százalék volt azoknak az aránya, akik nem tudták vagy nem akarták megítélni a kérdést. Az uzsora probléma ilyen nagy volumenűre becslése (mely a következő kérdésben kapott eredményeknél nagyobb kiterjedésűnek titulálja a jelenséget) ugyanakkor jelzi, hogy **a társadalom ezt egy létező és jelentős mértékű problémának látja.**

Életkor tekintetében a két legfiatalabb korcsoport szignifikánsan eltérő véleményét érdemes kiemelni: **míg a 18-29 éveseknek csupán 34,9 százaléka, addig a 30-39 éves korosztálynak már 57 százaléka tartja az uzsoraproblémát a magyar társadalom nagy részét érintő jelenségnek.**

A tanulóknak még kisebb hányada tartja ilyen kiterjedt társadalmi tünetnek az uzsorát: csupán **19,2 százalékuk szerint érinti az a társadalom nagy részét**, **és közel nyolctizedük szerint csak kisebb részét, mely arányok** – miként azt a következő kérdésnél is látni fogjuk – **nagyjából-egészében megfelelnek** a társadalomban **ténylegesen megjelenő arányoknak**. A tanulókon kívül a munkanélküli gazdasági státusszal rendelkezők, illetve a nyugdíjasok

vélekedtek átlagon aluli mértékben úgy, hogy az említett jelenség a társadalom nagy részét érinti.

A magasabb iskolai végzettséggel – diplomával vagy érettségivel – **rendelkezők több mint fele az uzsorajelenséget csak a társadalom egy kis részére tartotta jellemzőnek**, míg az alacsonyabb iskolázottságú átlagon aluli hányada értett egyet azzal, hogy ez a társadalom csupán kis hányadára lenne jellemző. A szakiskolai végzettséggel rendelkezők különösen nagy arányban, mintegy 56 százalékuk nagy kiterjedésű problémának tartotta az említett jelenséget.

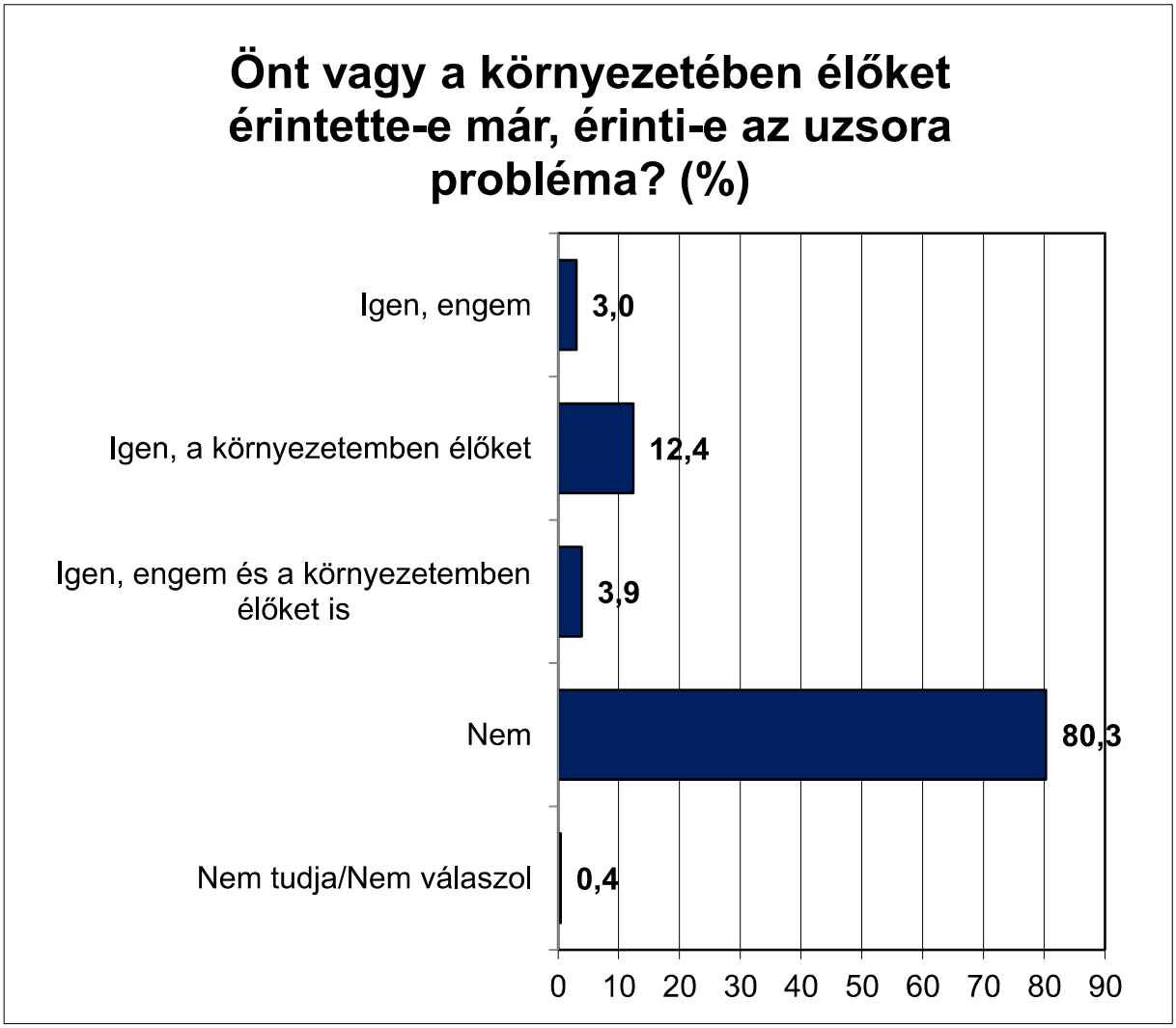
Eltérően ítélték meg a válaszadók az uzsorajelenséget aszerint is, hogy hol található a lakóhelyük. **A budapesti lakosoknak csupán egyharmada, a vidéki városokban élőknek már 46 százaléka, míg a községi megkérdezetteknek már több mint fele a társadalom nagy részét érintő kérdésnek tartja az uzsorát**. Ez az eredmény korrelál azzal a mindennapi tapasztalattal is egyébként, hogy elsősorban a rurális vidékeken elterjedt az uzsorázás, így az ott élők ezt az általánosnál nagyobb volumenű problémának tartják, illetve számukra ez a mindennapi valóság. Ezt egyébként valamelyest a válaszok régiós megoszlása is alátámasztja: a közép-magyarországi régióban élők gondolták a legkevésbé azt (37 százalékuk), hogy az uzsora nagy társadalmi csoportokat érint. Ugyanakkor Közép- és Nyugat-Dunántúlon gondolták azt leginkább a válaszadók, hogy ez egy széleskörű probléma lenne.

Minél rosszabb volt a megkérdezettek anyagi helyzete, annál nagyobb kiterjedésű jelenségnek tartották az uzsorát: a jó anyagi helyzettel bíróknak csak 30,9 százaléka, a rossz anyagi pozícióban lévőknek ugyanakkor már több mint fele (53 százaléka) vélte azt a társadalom nagy részét érintő kérdésnek. A közepes anyagi helyzetűek az átlagnak megfelelő pozíciót vettek fel. Mindez ugyancsak azt támasztja alá, hogy **azok látják széleskörű jelenségnek az uzsorát, akiknek a mindennapjaik részét képezi**, vagy személyes érintettség vagy hétköznapi tapasztalataik miatt.

Különösen sokatmondó azok vélekedése, akik – mint az a következő kérdésben látható lesz – valamilyen formában érintettek az uzsorázásban. **Akik magukat személyesen érintettnek vallották, szinte kivétel nélkül (96 százalék) nagy kiterjedésű problémának gondolták az uzsora problémát.** Ennél – meglepő módon – kevésbé nagymértékben, de még így is a személyesen, illetve környezetük általi érintettséget vallók 70 százaléka gondolta az uzsorázást széleskörű problémának. A csupán a környezetük révén, közvetetten érintetteknek pedig mintegy hattizede gondolta ugyanezt.

Pártpolitikai kötődés alapján az rajzolódott ki, hogy **a Fidesz szavazói gondolták leginkább azt (több mint felük), hogy az uzsorázás csak a társadalom kis részét érinti**. Az LMP és a Jobbik szavazói viszont azt inkább a társadalom jelentős részét érintő jelenségnek vélték (59, illetve 56 százalékuk). Az Összefogás pártjainak támogatói között kiugróan magas, az

átlagosnál mintegy dupla akkora mértékű, volt azoknak az aránya, akik nem tudtak vagy nem akartak véleményt nyilvánítani a kérdésben.

Az uzsorajelenség tényleges magyarországi elterjedtségét úgy próbáltuk felmérni, hogy **megkérdeztük a válaszadókat, velük vagy a környezetükben élőkkel előfordult-e, hogy uzsoráshoz kellett vagy kell fordulniuk**. Ez alapján **tízből nyolc válaszadó, illetve közvetlen környezete nem érintett az uzsoraproblémában**. Mindazonáltal igen nagymértékű, a **lakosság egyötödét kitevő, azon megkérdezettek aránya, akik vagy maguk közvetlenül vagy a környezetük révén érintettnek számítanak** a kérdésben. A válaszadók **3 százaléka személyesen** érintett, **12,4 százalékának a környezetében található olyan személy**, aki uzsoráshoz kénytelen fordulni, míg **3,9 százalék úgy nyilatkozott, hogy mind ő, mind pedig a környezetében élők** kerültek már kapcsolatba uzsorással. Elhanyagolható mértékű volt azok aránya, akik nem tudtak vagy nem akartak nyilatkozni ebben a kérdésben.

Az uzsora által érintettek között messze (mintegy 10 százalékponttal) **felülreprezentáltak a férfiak a nőkhöz képest**. A férfiak között személyesen érintett 4,5 százalék, míg a női

megkérdezetteknek csak 1,6 százaléka. A férfiak 13,9 százalékának környezetében él olyan, aki az uzsorás segítségét veszi igénybe, míg a nők esetében ez az arány 11 százalék. És végül a férfiak 5,5 százaléka, míg a nők 2,3 százaléka érintett személyesen vagy a környezetében élőkön keresztül.

Az uzsora jelenség által **érintetteknek egyértelmű középkorú profilja rajzolódik ki. A 30-39 évesek között egyharmad azoknak az aránya, akik valamilyen módon találkoznak, találkoztak az uzsorával, de a 40-49 évesek között is 23 százalékos** az érintetti hányad. **A 30-39 éveseknek 8,3 százaléka személyesen, további 10,2 százalék saját maga, illetve környezete által is érintett**, és további 14,6 százaléknak a környezetében van olyan, aki uzsoráshoz kénytelen fordulni. A 40-49 évesek között is kiemelkedő, mintegy 7 százalékos azok aránya, akik arról nyilatkozta, hogy mind maguknak, mind pedig a környezetükben élőknek volt már dolguk uzsorással, továbbá 13,4 százalékuknak a környezetében található a kérdésben érintett személy. A többi korcsoportban átlag alatti mértékű az érintettek aránya.

Mindez nagyon komoly társadalmi problémát jelez: **azoknak, akik már vélhetően kiléptek a szülői háztartásból és önálló egzisztenciát, családot alapítanának, komoly hányada (a 30-39 évesek között minden ötödik ember) erre nem képes**, illetve csupán az uzsora „segítségével" képes fenntartani ideig-óráig egy vélhetően alacsony szintű életszínvonalat. Az érintettek ilyen markáns fiatal-középkorú profilja továbbá azt is előrevetíti, hogy ezek az emberek – **ha csak valamilyen komoly segítséget nem kapnak – nem fognak ebből a körből kitörni, továbbra is az uzsorás jelenlétére lesznek szorulva, és nagy eséllyel gyermekeiknek sem tudnak ebben a kilátástalan helyzetben erőforrást biztosítani, más mintát mutatni**.

Gazdasági státusz alapján **elsősorban a háztartásbeli gazdasági státuszúakra volt jellemző** az uzsora probléma, akiknek több mint egyötödének volt már ügye uzsorással. A **munkanélküliek között szintén felülreprezentáltak** voltak (14 százalékuk személyesen, illetve személyesen és a környezete révén) **az érintettek**. Ami viszont különösen meglepő, hogy **az aktív keresők között is átlagon felüli mértékben fordultak elő az uzsoráshoz fordulók**: 8,3 százalékot tett ki körükben a személyesen, illetve a személyesen és környezete révén egyaránt érintettek csoportja, míg a teljes lakosság körében 6,9 százalékra tehető ez az arány. A tanulókra viszont egyáltalán, illetve a nyugdíjasokra is kis mértékben volt jellemző az uzsoráshoz fordulás.

Az alacsony iskolai végzettséggel bírók felülreprezentáltak az uzsora által érintett lakosságban: a legfeljebb nyolc osztállyal rendelkezőknek több mint egytizede, a szakmunkás bizonyítvánnyal bíróknak pedig 8,2 százalékára volt jellemző a személyes, illetve a személyes és környezetük révén egyszerre történő érintettség. Ugyanakkor a közkeletű elképzeléssel szemben – miszerint az uzsora csak a vidéki, alacsony végzettségű és jövedelmű rétegekre jellemző – **a felsőfokú végzettséggel rendelkezők között is megjelenik** az uzsoráshoz

fordulás: 4,5 százalékuk saját maga, illetve saját maga és a környezete révén érintett a kérdésben. A középfokú végzettségűeknél 3,2 százalékos volt az ily módon érintettek aránya.

Ugyancsak rácáfol az előzetes elképzelésekre a válaszok lakóhely szerinti megoszlása. A **községekben, illetve tanyán lakók voltak a legkevésbé érintettek**: 4 százalékuk saját maga, 0,8 százalékuk maga és a környezete révén. **A vidéki városok, valamint a főváros lakói**ra ellenben ugyanolyan mértékben volt jellemző az uzsoráshoz fordulás: mindkét településtípusnál **mintegy 8 százalék volt a személyesen, illetve személyesen és környezetük által érintettek aránya**. Különbség volt viszont aszerint, hogy a környezetükről mennyire gondolják azt a megkérdezettek, hogy uzsoráshoz jár/járt: **a budapestiek 6,4, míg a vidéki városok lakóinak 13,8, a községek, tanyák válaszadóinak pedig 13,4 százaléka feltételezte vagy tudta ezt a környezetéről.** Mindazonáltal ez a különbség valószínűleg inkább a főváros zárt életmódjából következik, vagyis a lakosok kevésbé tudják, ismerik környezetük „ügyeit", mint az vidéken jellemző.

A regionális megoszlásban ugyanakkor meglepő eredményeket látunk: a válaszok alapján **Közép- és Nyugat-Dunántúlon tűnik a legelterjedtebbnek** a jelenség, ugyanis mindkét térség válaszadóinak több mint 15 százaléka válaszolta azt, hogy ő maga, illetve ő maga és a környezetében élők is igénybe veszik uzsorás segítségét. Ezzel szemben – a várttal ellentétesen – Észak-Magyarországon, illetve Észak-Alföldön ez az arány csupán 3,1 százalék, de a többi régió lakóinak körében is az átlag alatt marad.

Miként viszont az logikusan is várható volt, **a jó anyagi helyzetűekre egyáltalán nem jellemző az uzsorások felkeresése**. Annál meglepőbb viszont, hogy hasonló mértékben, közel 8 százalékuk, érintett személyesen, valamint személyesen és környezete révén a közepes és rossz anyagi pozícióban lévőknek. **A rossz anyagi helyzetűek között ugyanakkor minden ötödik válaszadó úgy nyilatkozott, hogy a környezetében vannak olyanok, akik uzsorás segítségére szorulnak**.

Az uzsoráshoz való fordulás és aközött is mutatkozott összefüggés, hogy a megkérdezett nevel-e 18 éven aluli gyermeket. **A gyermeket nevelők sokkal inkább felülreprezentáltak a probléma által érintettek között** (11,8 százalékuk fordult már uzsoráshoz), mint a kiskorút nem nevelők (akiknek 5,5 százaléka érintett személyesen). Ez az eredmény aláhúzza az életkor alapján tett megállapításaink relevanciáját, miszerint nem csupán az uzsora által érintett fiatal-középkorú lakosság helyzete tűnik kilátástalannak, hanem nagy valószínűséggel gyermekeikre is hasonló sors vár, hacsaknem családi segítség nélkül is képesek kitörni élethelyzetükből.

A megkérdezettek többsége, mintegy 52,8 százaléka úgy ítéli meg, hogy a regnáló kormányzat inkább eredménytelen tevékenységet folytat az uzsora probléma tekintetében. Kevesebb, mint egyharmad (**30,3 százalék) volt azok aránya, akik hatékonynak találták a kormányzati politikát** ezen a téren. Ugyanakkor kiemelkedően magas, **16,8 százalék**os volt azon válaszadók aránya, **akik nem tudták vagy nem akarták megítélni** a kormányzat ez irányú teljesítményét.

A női megkérdezettek megértőbbek voltak a politika irányában, mint férfi társaik, de még a női válaszadóknak is csak egyharmada vélekedett úgy, hogy a kormányzat inkább hatékonyan kezeli az uzsoraproblémát. A férfi válaszadók 58,1 százaléka szerint a kormányzati ténykedés ez ügyben kevésbé hatékony.

Az életkor növekedésével párhuzamosan nőtt azok aránya is, akik szerint a kormány hatékonyan képes kezelni az uzsorázás jelenségét. Míg a 18-29 éveseknek alig több mint ötöde, addig a 60 év felettieknek már 38,3 százaléka értett egyet ezzel az állítással. **Ugyanakkor minden korosztály inkább eredménytelennek látta** a kormányzat e területen végzett tevékenységét. Gazdasági státusz alapján is a nyugdíjasok tűntek a leginkább elégedettnek e téren (bár alig több mint egyharmaduk tartotta a megtett intézkedéseket hatékonynak), de az aktív keresők is átlagon felüli mértékben tartották hatékonynak a kormányzati tevékenységet.

Iskolai végzettség tekintetében **a szakiskolai végzettséggel, illetve az érettségivel rendelkezők voltak a legelégedetlenebbek** a kormányzatnak az uzsora jelenség kapcsán

nyújtott teljesítményével. A kormányzati intézkedések hatását megítélni nem akarók vagy nem tudók aránya a felsőfokú végzettségűeknél viszont kifejezetten magas, mintegy egynegyednyi volt.

A budapesti megkérdezettek vidéki társaiknál szkeptikusabbak voltak a kormányzati teljesítmény megítélése kapcsán: mindössze egyötödük tartotta a kormányzati problémakezelést hatékonynak, míg a vidéki városok lakóinak több mint egyharmada, illetve a falusi válaszadóknak is közel ekkora hányada értett egyet azzal. A fővárosi megkérdezettek körében szintén magas, mintegy 22 százalékos volt a véleményt nem nyilvánítók aránya.

Sokatmondó továbbá a válaszoknak a megkérdezettek anyagi helyzete szerinti megoszlása. **Míg a jó anyagi pozícióban lévők között egyenlő mértékű volt a kormányzat ez irányú tevékenységét hatékonynak, illetve kevésbé hatékonynak tartók aránya, addig az anyagilag rosszul szituált válaszadóknak mindössze 18,7 százaléka értékelte hatékonynak** a kormányzati ténykedést és közel **kétharmaduk eredménytelennek** tartotta azt.

Azonban ennél is beszédesebb a válaszoknak a megkérdezettek érintettsége szerinti keresztezése. **Azok körében, akiket személyesen és a környezetükön keresztül is érint az uzsorázás jelensége**, vagyis az uzsora mindennapjaik része, **tízből kilenc válaszadó eredménytelennek tartotta a kormányzati intézkedéseket**. A személyes érintettségről beszámolók körében is 83,3 százalék volt a kormányzati tevékenységgel elégedetlenek aránya, és azok, akik környezetükben tapasztalják, hogy egyesek uzsoráshoz kénytelenek fordulni, szintén meglehetősen elégedetlenek, 76,2 százalékuk tartja nem hatékonynak a kormányzati beavatkozást a területen.

A **pártpolitikai hovatartozás** erősen **rányomta a bélyegét** a kérdés megítélésére: míg a kormánypárt szavazóinak közel fele (48,3 százaléka) hatékonynak tartotta az e téren megtett kormányzati lépéseket, addig az Összefogás pártjainak szimpatizánsai körében már csak 16,5 százalék, az LMP és a Jobbik támogatói körében pedig egytized alatt maradt a kormány teljesítményét pozitívan megítélők aránya. Az ellenzéki pártok közül az LMP szavazói voltak a legszkeptikusabbak: több mint négyötödük negatívan ítélte meg a kormányzati tevékenységet az uzsora probléma kapcsán.